

בְּאֵרֵת וְאֵין בֵּה כְּלוּם

בְּאֵר הַבְּהֵרֵת

פֶּרְשִׁיּוֹת עֲנֵג עֲצֵרֵת

ירושלים עיה"ק, ניסן ה'תשע"ה

ניתן להוריד את החוברת כקובץ PDF, ללא תשלום, באתר הבא:
www.tinyurl.com/baeret
מותר גם להדפיס את החוברת כעותק בודד לצורך פרטי.

אם המטרה להגדיל תורה ולהאדירה בישראל, מותר להפיץ את החוברת באופן מקוון במרשתת, להעלות אותה לכל אתר תורני, או לפרסמה ולהעבירה באופן מקוון לכל המעוניין.

אין להדפיס את החוברת באופן מסחרי ללא רשות המחברים.

חברות מודפסות ניתן לרכוש באמצעות פנייה בדוא"ל.

בכל ענייני החוברת, שאלות, הפנייה לשגיאות, תיקונים ושיפורים,
בבקשה לפנות לכתובת: Baeret4@gmail.com

מכתב ברכה מאת הרה"ג אביגדר נבנצל שליט"א

רב העיר העתיקה ירושלים

בס"ד א' פרשת "ונחלתנו" תשע"ג
יום "אורה ושמחה וששון ויקר"
ירושלים עיה"ק תובב"א

ראיתי חוברת "בארת ואין בה כלום" על עניני נגעים, והיא מבארת פרשיות הנגעים
למען ירוץ קורא בו. והמחבר שליט"א דלה מים מבארות עמוקים וטרח ויגע ללבן
ולצרף, ובס"ד הקורא יבין בהלכות נגעים. ולכן אברכנו שיפוצו מעיינותיו חוצה,
וימשיך להגדיל תורה ולהאירה במנוחה ושלחה עד מלאת הארץ דעה בב"א.

צעיר הלוי

אפי"ס רנ"ו

בס"ד א' פרשת "ונחלתנו" תשע"ג

יום "אורה ושמחה וששון ויקר"

ירושלים עיה"ק תובב"א

ראיתי חוברת "בארת ואין בה כלום" על עניני נגעים, והיא מבארת פרשיות הנגעים
למען ירוץ קורא בו. והמחבר שליט"א דלה מים מבארות עמוקים וטרח ויגע ללבן
ולצרף, ובס"ד הקורא יבין בהלכות נגעים. ולכן אברכנו שיפוצו מעיינותיו חוצה,
וימשיך להגדיל תורה ולהאירה במנוחה ושלחה עד מלאת הארץ דעה בב"א.

צעיר הלוי

אביגדר נבנצל

מפתח ראשי תיבות עיקריים לציוני המקורות שבחוברת:
מקור מהמשנה סומן עם פרק ומשנה. כך למשל: "נגעים ז,ג" הכוונה למשניות מסכת נגעים פרק ז' משנה ג'.
"ת"וכ" הינו התורת כוהנים (הנקרא גם "ספרא"), המדרש ההלכתי של חז"ל לפסוקי ספר ויקרא. הציונים שבחוברת מתוך התו"כ הם לפי הסדר המופיע במלבי"ם.
כל מקום שנכתב "הר"מ" הכוונה להלכות טומאת צרעת ברמב"ם.
כל מקום שנכתב "רמב"ן" הכוונה לפירוש הרמב"ן על התורה, בפרשיות תזריע-מצורע.
"רע"ב" הוא פירוש רבינו עובדיה מברטנורא על המשניות.
ראשי התיבות "תפא"י" הם פירוש תפארת ישראל למשניות.
ראשי התיבות "מ"כ" הם הקדמת התפא"י למשניות מסכת נגעים, שנקראת "מראה כהן".
כ"מ או כס"מ הוא פירוש הכסף משנה על הרמב"ם.
ר"ש - רבי שמשון משאנץ, מבעלי התוספות. פירושו למסכת נגעים נדפס ברוב מהדורות הש"ס לאחר מסכת נדה.

הקדמה

באי בית הכנסת רגילים מידי שבת בשבתו להאזין לפרשת השבוע. אולם כשמגיעים לפרשיות תזריע-מצורע, ישנה לפעמים תחושה שמדקלמים טקסט בשפה נעלמה. מה זה בעצם "נגע"? מהי בהרת או שאת, ומה ההבדל ביניהם לבין בהק? איך בדיוק "מסגירים" את הנגע? האם יש הבדל בין ספחת למספחת? האם הבהרות לבנות או אדמדמות? ושאר כיו"ב. חוברת זו מנסה להסביר את יסודות פרשיות נגעים שבתורה, בצורה קצרה ומובנת ככל הניתן.

המשנה בנגעים ז, ג נפתחת במילים: "בהרת ואין בה כלום..." ומשם נלקח הרעיון לשם החוברת שבפנינו. השם מבקש להבהיר שמי שמצוי ומורגל בהלכות נגעים ואהלות, לא ימצא כאן חידוש ותועלת. אולם החוברת מיועדת עבור יהודי המאזין לפרשת השבוע, והוא מבקש להבין את הפסוקים ולא רק לדקלם.

כותרת נוספת היא "פרשיות ענג עצרת". מדובר בהיפוך אותיות, מנגע לענג ומצרעת לעצרת (ראה בדברי השפ"א בסיום החוברת). זאת על דרך שנהג יעקב אבינו ע"ה, כשהפך את האותיות בשם בנו הצעיר מ'בן אוני' ל'בנימין': "תרגם אותו לטובה ולגבורה" (ראה רמב"ן בראשית לה, טז).

על חשיבות הבנת המקרא בפרשות אלו, שנינו בחגיגה יא ע"א: בהלכות נגעים המקרא מרובה וההלכות מועטות. בהלכות אהלות המקרא מועט וההלכות מרובות. למאי נפקא מינה? שאם יש לך ספק בדיני אהלות - עיין במשנה. אבל אם יש לך ספק בהלכות נגעים - עיין בפסוקי התורה.

המקורות העיקריים לדברים שבחוברת הם: פרשני התורה המסורתיים (רש"י רמב"ן וכיו"ב), משניות מסכת נגעים עם מפרשיהם, הרמב"ם ונושאי כליו בהלכות סומאת צרעת.

כדרכה של תורה, במקרים רבים ישנן מחלוקות, בין אם בחז"ל ובין אם בראשונים. על מנת שלא להאריך בחילוקי דעות, חוברת זו הולכת בעיקר בעקבות פרשנות רש"י ופסיקות הרמב"ם. כמו כן נעזרנו מאד בפירוש "תפארת ישראל" למשניות. רק במקרים שנראו הכרחיים (שבהם מחלוקות יסודיות ומהותיות) הובאו גם מחלוקות של מפרשים אחרים, ודעות נוספות.

בסיום החוברת ישנו נספח על תעלומת הצרעת בימינו, והחידה המסתורית שהגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל הותיר לנו בלתי פתורה.

תודה מיוחדת לרה"ג אביגדר נבנצל שליט"א, רב העיר העתיקה בירושלים, שהואיל לעבור על החוברת. הרב גם הקדיש מזמנו להשיב על ספיקות ושאלות שהתעוררו, ודבריו שולבו בפנים.

יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שלא נכשל בדבר הלכה, שלא נאמר על טמא טהור ולא על טהור טמא, וישמחו בדברים כל מבקשי תורת ה'.

פתיחה לפרשיית נגעי עור בשר

פרשיית נגעי עור הבשר עוסקת במקרה בו אדם מישראל מגלה בעור בשרו כתם בצבע לבן¹, או כתם בצבע לבן - אדמדם². קיבלו חז"ל³ שהכתם צריך להיות לפחות בגודל "כגריס הקלקי"⁴ כשהוא מרובע. שיעור הגריס מוכר לנו גם בהלכות נדה. במידות ימינו מדובר במקורב במרובע בשטח של 283 מ"מ, היינו: מרובע שצלעותיו הם 16.8 מ"מ כמופיע לקמן:

אולם, לצבע הלבן יש גוונים רבים. כלל יסודי בהלכות צרעת הוא, שלא כל גוון לבן (או גוון לבן אדמדם) נחשב כנגע. יש גם גווני לבן טהורים, והם הנקראים בתורה בשם "בוהק"⁵. אחד מתפקידי הכהן הרואה את הנגעים הוא: להיות בקי בגוונים השונים שנחשבים כצרעת, ולדעת להבחין בין ה"נגע" הטמא לבין ה"בוהק" הטהור.

אבל, גם אם הכהן קבע שמדובר בגוון המוגדר בתורה כ"נגע", דבר זה לבדו אינו הופך את האדם למצורע מוחלט. שכן בטומאת צרעת יש שני שלבים:
א. מצורע מוסגר ב. מצורע מוחלט.

כתם לבן בגוון המטמא אמנם הופך את האדם ל"מצורע מוסגר". במצב שכזה הוא כבר מטמא, וחלים עליו הרבה מדיני המצורע⁶. אולם על מנת שהאדם ייחשב כ"מצורע מוחלט" ויחולו עליו כל דיני המצורע, צריך שיתווסף לנגע לפחות עוד סימן טומאה אחד.

לצרעת עור הבשר יש שלושה סימני טומאה אפשריים, ואלו הם:

1. שיער לבן (היינו: קיימות לפחות שתי שערות לבנות בנגע⁷)

1. נגעים א, א ר"מ א, א

2. נגעים א, ב ר"מ א, ב

3. בתו"כ מב וכן ע"ג למדוהו מהפסוקים, ויתכן שזו אסמכתא שהרי בסוכה ה: שיעורין הלכה למשה

מסיני. נגעים ו, א ובר"מ א, ז ח

4. הגריס הוא כנראה גרגיר של פול. לגבי פירוש המילה "קלקי", כתב רבי יהוסף שורץ בספר תבואת הארץ פרק א: "בהר הלבנון יש שם עד היום מחוז א' הנקרא בל"ע "אלאקלאק" (למערב הר מאקמל), והוא לפי דעתי הנקרא בלשון חז"ל "כגריס הקלקי". השם אלאקלאק בערבית הוראתו חסידה. ונקרא כן ע"ש החסידות הרבות הנמצאות שם".

5. נגעים חו, ר"מ א, א

6. ההבדלים ההלכתיים בין דיני מוסגר למוחלט יפורטו לקמן בפסקו ו'

7. נגעים א, ג ר"מ ב, א

2. פִּשְׁיוֹן (היינו: לאחר הסגר של שבוע נמצא שהכתם הלבן התפשט יותר⁸).
3. מַחִיָּה (היינו: באמצע הנגע יש בשר חי ובריא בצבע שונה מהנגע⁹).
- וסימנך: על שפ"ם יעטה¹⁰.

ולכן, רק אם הכהן מצא שגוון הכתם זוהה כנגע, ובנוסף נמצא שיש לפחות אחד משלושת סימני הטומאה האלו בנגע - המצורע טמא מוחלט. לפיכך, בפעם הראשונה שהאדם בא אל הכהן, עומדות לבחינה שתי שאלות: א. האם ישנו כתם בגודל כגריס, והוא באחד מגווני הלבן (או הלבן אדמדם) המטמאים.

אם התשובה חיובית, אז עוברים לשלב הבא בו הכהן צריך לבדוק: ב. האם בנוסף, יש במקום הכתם גם אחד מסימני הטומאה.

אם לשתי השאלות התשובה חיובית - המצורע טמא מוחלט. אם התשובה לשאלה א' חיובית אבל לשאלה ב' שלילית, אז הכתם מוגדר בשם "נגע". במצב כזה הדין הוא שצריך להסגיר ("מצורע מוסגר"), כדי לבדוק אם יתווסף לנגע בתום ההסגר אחד מסימני הטומאה.

פרשת תזריע, ויקרא פרק יג:

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֵל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: ב אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שֵׁאת אוֹ סִפְחַת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צֹרְעַת וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים: ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֹּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בְּנֹגַע הַפֶּה לִבָּן וּמְרָאָה הַנֹּגַע עִמָּק מְעוֹר בְּשָׂרוֹ נֹגַע צֹרְעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטָמֵא אֹתוֹ: ד וְאִם בְּהֶרֶת לְבָנָה הוּא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעִמָּק אֵין מְרָאָה מִן הָעוֹר וְשָׁעֲרָה לֹא הַפֶּה לִבָּן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֹּגַע שְׁבַעַת יָמִים: ה וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בְּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה הַנֹּגַע עָמֵד בְּעִינָיו לֹא פָּשָׂה הַנֹּגַע בְּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית: ו וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בְּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁנִית וְהָיָה כִּהָּה הַנֹּגַע וְלֹא פָּשָׂה הַנֹּגַע בְּעוֹר וְטָהֲרוּ הַכֹּהֵן מִסִּפְחַת הוּא וְכִפֶּס בְּגָדָיו וְטָהֲרָ: ז וְאִם פָּשָׂה תַּפְּשָׂה הַמִּסִּפְחַת בְּעוֹר אַחֲרֵי הָרְאָתוֹ אֶל הַכֹּהֵן לְטַהֲרָתוֹ וְנִרְאָה שְׁנִית אֶל הַכֹּהֵן: ח וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה פִּשְׁתָּה הַמִּסִּפְחַת בְּעוֹר וְטָמֵאוּ הַכֹּהֵן צֹרְעַת הוּא:

א) ואל אהרון: פרשת נגעים נאמרה באופן מיוחד מפי ה' לא רק למשה, אלא גם לאהרון. זאת מאחר ובנגעים יש דין מיוחד שהטהרה והטומאה תלויה דוקא בכהן¹¹.

8. נגעים א, ג, ר"מ ד, א.

9. נגעים א, ג, ר"מ ג, א.

10. מ"כ אות (י) בשם היעב"ץ

11 רמב"ץ

ב) אדם - קיבלו חז"ל שרק אדם מישראל מטמא בנגעים. והמילה "אדם" באה לרבות שאפילו קטן בן יומו מטמא בנגעים¹².

כי יהיה בעור בשרו - הפסוק מדבר באדם שגילה בעור בשרו כתם בצבע לבן. שאת ספחת ובהרת הם שמות גוונים שונים אפשריים של הכתם הלבן. קיבלו חז"ל שיש ארבע מראות נגעים (היינו: גוונים של הצבע הלבן שנחשבים כצרעת), ואלו הם¹³:

בהרת: לבן עז ובהיר בגוון של שלג¹⁴.

שאת: לבן בגוון של צמר נקי של כבש בן יומו, לאחר שרחצוהו ונתלבן¹⁵.

הבהרת והשאת נחשבים כ"אבות" של מראות נגעי עור הבשר.

ספחת היא מילה שמשמעותה "נספח", תולדה, טפלה. זהו גוון לבן נוסף שנחשב גם הוא כמראה צרעת. מראה זה פחות עז בלבנונית מן המראה האב, והוא נחשב כתולדה של מראה האב. וקיבלו חז"ל שיש שתי ספחות (אחת תולדה לאב הבהרת ואחת תולדה לאב השאת): לבן בגוון צבע סיד ההיכל שבמקדש (תולדת הבהרת), ולבן בגוון קרום ביצה (תולדת השאת).

לכן, פירוש הפסוק הוא כך: אדם שמוצא בבשרו מראה לבן, כאשר עוצמת הלבן הוא באחד מהגוונים שמקרום ביצה ועד שלג לבן, הרי שמראה זה הוא נגע צרעת, ועליו לבא אל הכהן.

ואם המראה בעל גוון לבן שחוזק לבנינותו פחות מקרום ביצה - זהו מראה טהור שנקרא בפסוקים לח-לט בשם "בוהק"¹⁶.

נמצא איפה, שבפסוק זה נזכרו במפורש ארבע מראות: שאת (צמר לבן), ספחת השאת (קרום ביצה), בהרת (עזה כשלג), ספחת הבהרת (סיד ההיכל). אולם חז"ל למדו שיש עוד ארבע מראות נוספים, בצבע לבן אדמדמם, שגם הם מטמאים (כפי שנפרט לקמן בפסוק י"ט). אם כן יש בסה"כ שמונה מראות¹⁷.

והובא אל אהרון הכהן: גזירת הכתוב היא שרק כהן יראה ויקבע את דין הנגע. כהן בעל מום כשר לראיית נגעים, אבל לא כהן חלל ולא סומא¹⁸. ואפילו אם הכהן לא למד דיני נגעים, הרי שיבא כהן זה עם חכם אחר שבקי בהלכה, והחכם הוא שיגיד לכהן: "אמור טהור" או "אמור טמא". בהתאם לכך יאמר הכהן לאדם המנוגע את דינו. ואין מדובר באמירה בלבד: ראיית ואמירת הכהן הן הגורמות בפועל לתחילת הטומאה או הטהרה¹⁹. ומצורע שנרפא מצרעתו, אבל לא הלך לכהן שיראה את הנגע ויאמר לו "טהור אתה", ימשיך להיות מצורע ואפילו אחר

12 נגעים ג, א ר"מ ט, א

13 נגעים א, א, שבועות א, א ר"מ א, ב

14 ונקראת בהרת על שם בהירותה ולבנוניתה, מ"כ אות ג'. כמו 'בהיר הוא בשחקים' (איוב לז, כא) - רמב"ן.

15 רע"ב במשנה נגעים א, א

16 נגעים ח, ו ר"מ א, א

17 ראה בנגעים א, ד וברע"ב שם

18 תו"כ מ"ג וכן פ"ג

19 נגעים ג, א ר"מ ט, ב

כמה שנים²⁰.

נחלקו המפרשים האם הכהן צריך ללבוש הגדי כהונה בעת ראיית הנגעים²¹. והנה עולה, שכל גווני הלבן שמקרום ביצה ומעלה-מטמאים. ועל אף זאת הלכה היא, שמי שאינו מכיר היטב את כל המראות בשמותיהן, ואינו יודע להבחין בין כל גווני השאת הספחת והבהרת והבהק, אינו רשאי לפסוק בדיני נגעים. זאת עד שיכיר ויבין ויאמר: "זו היא בהרת וזו היא ספחת הבהרת, זו היא השאת וזו היא ספחת השאת"²².

לפני בדיקת הכהן עליו לברך "על בדיקת נגעים", ובדומה לבדיקת חמץ²³. כהן רשאי לראות את הנגעים רק מחוץ לבית באור השמש, וגם זאת רק בשעות בהם אור השמש לא חזק מידי ולא חלש מידי: 4-5 או 8--9 שעות זמניות של היום. וביום מעונן אין רואים נגעים כלל²⁴.

ג) מראות הנגעים הנ"ל בפני עצמם - עדיין אינם נחשבים כצרעת מוחלטת. הכהן צריך לבדוק האם למראה הלבן הצטרף לפחות אחד משלושת סימני הטומאה הנוספים²⁵. פסוק זה עוסק בסימן הטומאה הראשון: שיער לבן.

ושער בנגע: קבלת חז"ל היא ששערה לבנה אחת אינה סימן טומאה, אלא רק לפחות שתי שערות לבנות. אורכם המינימלי חייב להיות לפחות כזה שניתן לחתוך אותן במספריים²⁶ (אולם בפועל אסור לגזוז את השערות, והעושה כן יעבור על איסור לא תעשה!²⁷).

הפך לבן: התורה מדייקת לכתוב "ושער בנגע הפך לבן", ללמדנו שיש כאן חשיבות עקרונית לסדר הדברים: אם היו שערות לבנות בעור בריא, ואח"כ הופיע תחתיהן נגע (מצב שנקרא בחז"ל: "שיער לבן קדם לבהרת"), אין שערות לבנות אלו סימן טומאה. ודוקא אם תחילה הופיע נגע, ורק לאחר מכן השערות שהיו בנגע הפכו להיות לבנות (או שלאחר הופעת הנגע צמחו בו שערות לבנות חדשות), היינו: שהבהרת היא שהפכה את השערות ללבנות, רק אז השערות מהוות סימן טומאה²⁸.

ומראה הנגע עמוק: אין הכוונה כאן שאם נמשש את מקום הכתם, הוא צריך להיות בהרגשת היד נמוך יותר²⁹. מדובר על הבנה אופטית, שרק נראית כאילו המקום נמוך. שכן טבע האדם הוא שאם מצויבים מול עיניו מראה בהיר ליד

20. ר"מ ט, ג

21 במ"כ (י"ד) כתב שאין צריך, אך לעומת זאת הוא עצמו כתב בהקדמתו לסדר קדשים (הנקראת "חומר בקודש") אות כ"ו שצריך בגדי כהונה וציין כמקור יומא מג. "הכהן בכיהונו".

22. תו"כ נ"ו ר"מ א, ג וכן גם ט, ג.

23. מ"כ אות (יט) (ב)

24 סנהדרין לד: תו"כ ס ר"מ ט, ו מ"כ (טו)

25. נגעים א, ג ר"מ א, י

26. דעת ר"ש נגעים ד, ד ר"מ ב, א

27. נגעים ז, ד ר"מ י, א

28. נגעים ד, ג ר"מ ב, ו

29. שבועות ו: תו"כ ל"ח ר"מ א, ו

מראה כהה - הבהיר נראה לעיניים כאילו הוא עמוק יותר. מסיבה זו הצבע הבהיר והלבן של מראות הנגעים נקרא בלשון התורה "עמוק".
ופסק הרמב"ם שאם מראה הלוּבן של הנגע אינו נראה לעיניים עמוק מן העור - אין זה נגע³⁰.

וטמא אותו: הכהן אומר לאדם שהוא טמא, ומרגע זה חלה עליו טומאת מצורע מוחלט.

(ד) פסוק זה עוסק בנגע שאין בו סימן טומאה. במצב זה צריך להסגיר, על מנת לבדוק אם יתגלו לאחר ההסגר סימני טומאה.

ועמוק אין מראה מן העור: בפסוק הקודם הוסבר שהתורה קוראת לכל צבע לבן "עמוק". והנה בפסוק זה, למרות שמדובר על כתם שחייב להיות לבן באחד מגווני מראות נגעים (שאחרת אין זה נגע אלא בוהק, ולא צריך כלל להסגירו), מוזכר לבן שאינו עמוק! כיצד יתכן הדבר?

מחמת תמיהה זו כותב כאן רש"י, שהוא לא ידע מה פירושו של מילים אלו³¹. והכסף משנה³² פירש, שהרמב"ם תירץ את קושיית רש"י כדלקמן: הבהרת שהיא עזה כשלג, היא גוון הלבן העז ביותר מכל המראות. כל שאר המראות נראים יותר עמוקים ובהירים משאר העור, אבל הם פחות עמוקים מהבהרת שהיא הלבנה ביותר. ולכן לגבי יתר המראות מוצדק לומר גם עמוק (כשמשוים אותם ביחס לצבע העור הרגיל) וגם לא עמוק (כשמשוים אותם ביחס לבהרת)³³.

והמהר"ם מרוטנבורג פירש³⁴, שלפי פיסוק הטעמים, יש לחלק את המשפט לשני חלקים נפרדים: "ועמוק, אין מראה מן העור". והפסוק מציין שני דברים שונים: 1. הנגע עמוק (כמו כל מראה לבן). 2 אין מראהו מן העור, והיינו שהמראה הלבן אינו צבע עור רגיל ונורמלי.

ושערה לא הפך לבן: קיבלו חז"ל³⁵ שצריך לפחות שתי שערות לבנות. **ושערה (ללא מפיק) -** בפסוק זה המילה "שערה" מנוקדת בתורה ללא מפיק באות ה'. לעומת זאת, לקמן בפסוק כ' כשהשער כן הפך לבן, המילה מנוקדת עם מפיק (כשיש מפיק משמעותו: שער שלה, של הבהרת). יש משמעות להבדל זה. בפסוק שבפנינו אין מדובר על השער "של הבהרת", אלא כאילו יש לקרוא כאן 'שערה

30 ר"מ א.ו. ולכאורה דברי הרמב"ם טעונים הסבר, שהרי כל שמונת מראות הנגעים הם לבנים. כיצד איפה יתכן מראה לבן בגוון המטמא שלא יהיה עמוק? שאלתי זאת את הגר"א נבנצל, והשיב שכוונת הר"מ לאדם שעור בשרו הרגיל בהיר בטבעו. אצל אדם שכזה יתכן שיתגלה מראה נגע, אפילו באחד ממראות המטמאים, אבל הוא לא יראה עמוק ביחס לצבע שאר העור של אותו אדם. ועל מקרה שכזה פסק הר"מ שאין זה נגע. ועל אף שפסק הר"מ א,ט שמשערים תמיד בצבע עור בינוני, זהו רק בשלב שני. ובשלב ראשון בודקים שהבהרת עמוקה ביחס לצבע העור של אדם ספציפי זה. 31. עיין ברמב"ן שמנסה לתרץ קושיית רש"י.

32 ר"מ א,ו

33 הסבר זה לכאורה קשה, שהרי הפסוק שבפנינו מדבר במפורש על "בהרת", ולא על יתר המראות. וכנראה שהכ"מ סמך על מש"כ הר"מ א,ט: "כל מקום שנאמר בהרת הוא הדין לשאר ארבע מראות של לובן או של פתוך...וזה הוא שאנו קוראים אותו בהרת סתם".

34 מובא בפירושו הטור על התורה.

35 ת"כ, נגעים ד, ד, ר"מ ב, א

אחת בודדת לא הפכה לבנה'. ובוזה רמזה לנו התורה שאם יש בנגע שתי שערות, אבל מתוכן שיערה (ללא מפיק) אחת לא הפכה ללבנה, אין השערה הבודדת האחרת שכן הפכה לבנה מהווה סימן טומאה³⁶.
והסגיר הכהן: מהו ה"הסגר", וכיצד הוא נעשה? נחלקו בכך המפרשים:

לדעת רש"י, בתקופת ההסגר אסור לאדם המוסגר לצאת מהבית³⁷. ובלשון התוספות³⁸: "בבית הכלא היה עומד". והקשו על שיטה זו³⁹, שלא מצינו דין שכזה בכל דברי חז"ל. ועוד, שלשון התורה הוא הסגר "הנגע", ולא הסגר "האדם הנגוע".

בדעת הרמב"ם כתבו המפרשים שההסגר הוא אך ורק באמירה בלבד, שאומר לו הכהן: "הרי אתה מוסגר". ואין צריך שיהיה סוגר עליו הדלת שלא יצא משם⁴⁰. ולשיטת הרמב"ם לשון הסגר הוא: "מסור לשמירה ולבדיקה בסוף"⁴¹.

והרא"ש פירש, שההסגר הוא של 'הנגע' עצמו כפשוטו של מקרא. והיינו שהכהן יטול כלי כתיבה⁴², וישרטט בעור האדם קו שיקיף ("יסגור") במדויק את גבולות הכתם. בעזרת קו זה יוכל הכהן לבדוק לאחר ההסגר אם הנגע פשה⁴³.

(ה) ביום השביעי: ההסגרה היא למעשה ששה ימים ועוד מקצת יום שביעי. ואם האדם יצטרך הסגר שני, הוא יסגר בפועל רק שלוש עשרה יום. שכן היום השביעי ייחשב הן כיום אחרון להסגר הראשון, והן כיום הראשון להסגר השני.

עוד למדו חז"ל מהמילה "ביום", שניתן לראות נגעים רק ביום ולא בלילה⁴⁴. אם נמצא ביום השביעי שהנגע פשה - הרי זהו סימן הטומאה השני, הפשוט, שהופך את המצורע למוחלט (גם אם אין שום סימן טומאה אחר).

אבל אם הנגע נשאר במראהו הקודם ולא פשה - האדם אמנם לא הוחלט, אבל עדיין אינו טהור. יש להסגירו לשבוע שני כדי לבדוק אם יתווספו סימני טומאה. והנה הנגע עמד בעינו: התורה דייקה לכתוב "בעינו" (לשון מראות רבים), ולא "בעינו" (לשון יחיד). מדוע? שכן יש שמונה מראות נגעים. ואל תטעה לחשוב

36. נגעים ד, י. תפא"ר בועז אות (יח). ועיין במשך חכמה דרך אחרת בפירוש ענין זה.

37. רש"י בפסוק זה. עוד בענין דעת רש"י, ראה גם (לענין הסגר בתים) ברש"י חולין יב, וכן רש"י ור"ן נדרים נז: ויש להעיר שאם מדובר בעיר מוקפת חומה, אזי המצורע המוסגר משתלח מהעיר והבית שהוא מוסגר בו יהיה מחוץ לעיר. ואולי זהו 'בית החופשית' שנזכר במלך עזיהו.

38 מו"ק ז. ד"ה בהסגר.

39 ראה בפירוש הטור על התורה.

40 משנה למלך על הר"מ יד, ה, ובמ"כ אות (יד).

41 מ"כ אות (כג). והוא מלשון "סגר אלוקים היום את אויבך בידך" (שמו"א כו, ח).

42 ויש שכתבו לשיטתו זו (ראה בתורה תמימה) שהכהן יקשור פיסת בד על הנגע. בד זה יהיה במדויק בגודל הנגע, כך שניתן יהיה לראות אם פשה. לפי זה ה'הסגר' הוא של הנגע בתוך אותה פיסת בד.

43 כך כתב בפסוק ה' הטור על התורה בשם אביו הרא"ש. לשיטה זו דין ההסגר הוא בדומה לאמור בנגעי ראש וזקן, ששם משאירים שתי שערות לראות אם פשה (יג, לג). וקצת קשה לשיטה זו כיצד יבאר המילה "והסגירו" שבפסוק הנ"ל (יג, לג). נראה שידחוק לפרש שם שאין צריך לסמן קו לאחר הגילוח, אלא שה"הסגר" במקרה שם נעשה מאיליו לאחר שמשאיר רק שתי שערות סביב הנגע. עוד קשה לשיטה זו, שלשון ההסגרה בנגעי שחין (יג, כא) משמעה שמסגירים את האדם ולא את הנגע.

44. סנהדרין לד: ר"מ טו,

שאם הנגע הוסגר במראה פסול אחד, והוא השתנה לאחר ההסגר למראה פסול אחר (כגון: מצמר לבן לפני ההסגר, לקרום ביצה לאחר ההסגר), שיש לדון כעת את הכתם כנגע חדש. באה התורה כאן ללמד שאין הדין כן: כל עוד הנגע באחד מעיני (מראות) הנגעים - הרי שזה חשוב כאותו נגע ללא שינוי⁴⁵.

ו) מפסוק זה למדנו שאם הנגע לא פשה גם בסוף שבוע שני, למרות שהוא עדיין באחד מגווני הצרעת - הרי שהנגע נקרא מעתה בשם "מספחת", שזהו מין נגע טהור. ולמדנו כאן שבנגעים שבגוף האדם (ובשונה מדיני צרעת בגדים ובתים), לעולם לא יהיה האדם טמא מוחלט ללא שיתווסף לנגע אחד מסימני הטומאה.

לתשומת הלב ההבדל בין "מספחת" לבין "ספחת":

ספחת (הנזכרת בפסוק ב'): שם של גוונים לבנים טמאים, תולדות של מראה הבהרת או השאת.

מספחת (הנזכרת בפסוק זה): שם של נגע (יתכן בכל אחד משמונת מראות נגעים) שהוא טהור, שכן לא נמצא בנגע זה סימן טומאה גם אחרי תקופות ההסגר.

והנה כהה הנגע: כאן למדנו שאם מראית הנגע הפכה להיות לבנה בגוון שהוא פחות לבן מגווני שמונת מראות נגעים, הרי שזה כתם טהור⁴⁶.

ולא פשה הנגע: כאן למדנו אפשרות נוספת לטהרה: אם בתום ההסגר השני הנגע עמד במראיתו הקודמת, לא נולד בו פשיון וגם לא שום סימן טומאה אחר - האדם טהור.

אות ה' במילה "ולא פשה" אינה ו' החיבור, אלא יש לקוראה כמילה "או" (היינו: אפשרות חלופיות ולא מצטברות). שכן ההלכה היא שבכל אחת משתי האפשרויות בפני עצמה (או שכהה הנגע מארבע מראות נגעים, או שעמד במראיתו ולא היה פשיון) האדם יהיה טהור⁴⁷.

וחשוב להעיר: פירוש רש"י כאן ("עמד במראיתו...טמא"). היינו: שמפרש שחייבים הצטרפות שני התנאים ביחד. ולשיטתו יוצא שנגע בעור הבשר שלא נולדו בו סימני טומאה - טמא מוחלט) הוא אמנם עפ"י פשוטו של מקרא. אולם הוא מנוגד להלכה כפי שקיבלנו מחז"ל בתורה שבעל פה⁴⁸. הרמב"ן וכל מפרשי רש"י העירו על כך⁴⁹. ובעל הט"ו⁵⁰ כתב שמוכרחים לומר שטעות סופר נפלה ברש"י.

וכבס בגדיו: ממילים אלו למדנו שגם המצורע המוסגר טמא ומטמא בטומאת צרעת בימי הסגרו (וממילא גם המוסגר משתלח חוץ לעיר). ועל כן, לאחר

45 מ"כ (ה)

46 ר"מ א, יא.

47. כך יתפרש לפי הר"מ א, יא, וכיוצא בזה כתב הר"מ גם בפירוש פסוק ט' לקמן. ולרמב"ן כאן שיטה אחרת בפירוש הפסוק, וכשיטת הרמב"ן פירש גם הרע"ב א, ג, ד"ה "ולפטור את העומד".

48 נגעים א, ג, ר"מ א, יא. והרמב"ן ציין שרש"י עצמו בפירושו למגילה ח: כתב את הדין כפי קבלת חז"ל. ראה בשפתי חכמים, מהר"ל בגור אריה, וגם באור החיים.

49 דברי דוד על התורה.

שהסתיימו ימי הסגרו וטומאתו עליו לטבול במקוה, וגם להטביל ולטהר את בגדיו שנגע בהם בימי הסגרו (ולאחר מכן יהיה 'טבול יום' עד צאת הכוכבים).
 ואם גם מצורע מוסגר הוא טמא ואף משתלח מהעיר, אם כן מה ההבדל בין טומאת מצורע מוסגר לטומאת מצורע מוחלט?
 קיבלו חז"ל שההבדל הוא: המצורע המוסגר פטור מפריעה ופרימה שיפורטו להלן בפסוקים מה-מו. כמו כן המוסגר אינו זקוק לתגלחת וציפורים בעת שיטהר⁵¹, אלא טובל ומטביל בגדיו והוא טהור. ולשאר הדברים, זה וזה (הינו: מוסגר ומוחלט) שווים⁵².
 ז-ח) **ואם פשה תפשה:** אם בבדיקה השניה נמצא שהיה פשיון, הרי שכעת יש בנגע אחד מסימני הטומאה (פשיון), ואדם זה מצורע מוחלט.

פרשה שניה

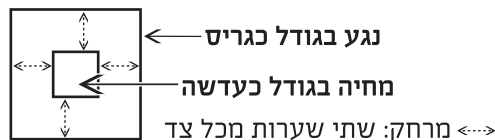
ויקרא פרק יג:

ט נגע צרעת פי תהיה באדם והובא אל הכהן: י וראה הכהן והנה שאית לבנה בעור והיא הפכה שער לבן ומחית בשר חי בשאת: יא צרעת נושנת הוא בעור בשרו וטמא הכהן לא יסגרנו כי טמא הוא: יב ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן: יג וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא: יד וביום הראות בו בשר חי וטמא: טו וראה הכהן את הבשר החי וטמא הבשר החי טמא הוא צרעת הוא: טז או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ובא אל הכהן: יז וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא:

גם הפרשה השניה עוסקת בנגעי עור הבשר. בשני הפסוקים הראשונים היא באה

51. נגעים ח,ח משנה במגילה ח: ר"מ י. הרע"ב במגילה א,ז הוסיף שהמוסגר גם פטור מקורבנות טהרה, אלו שהומחלט מביא ביום השמיני. התוי"ט שם הוסיף שהמוסגר פטור מלעטות על שפם. ונחלקו שם התוי"ט והתפא"י האם המוסגר חייב לקרוא טמא טמא.
 52. עוד יש הבדלים לענין קורבנות ביום השמיני ראה משנה מגילה א,ז וכן לגבי דין עטייה ראה תוי"ט שם. ושם גם נחלקו התוי"ט והתפא"י אם מצורע מוסגר חייב לקרוא "טמא טמא".

להוסיף את סימן הטומאה השלישי, שגם הוא הופך את הנגע למוחלט: מחיה. מהי מחיה? אם באמצע הנגע (הכתם הלבן) יש מקום שחזר לצבע בשר בריא וחי - זוהי מחיה. ואין זה משנה מה הצבע של המחיה, שכן היא יכולה להיות בכל צבע⁵³. הלכה למשה מסיני שמחיה מהווה סימן טומאה רק אם היא לפחות בגודל של עדשה מרובעת⁵⁴ (במידות ימינו: 5.6 מ"מ מ"מ מ"מ מ"מ). עוד קיבלו חז"ל, שהמחיה תהיה סימן טומאה רק אם היא "מבוצרת" בתוך הנגע⁵⁵ (מבוצרת - כמבצר הנתון באמצע העיר, והיינו שיהיה סביבה נגע לפחות בשיעור שתי שערות מכל צד, בקירוב 5.6 מ"מ). זהו הציור של נגע בגודל מינימלי (כגריס, 16.8 מ"מ מ"מ מ"מ מ"מ), כשבאמצעו מחיה מינמלית (כעדשה, 5.6 מ"מ מ"מ מ"מ מ"מ), המבוצרת מכל צד (היינו: במרחק של לפחות שתי שערות, 5.6 מ"מ מכל צד של הנגע):

י) **שאת לבנה:** אמנם התורה הזכירה כאן דוקא את מראה ה"שאת", אבל קיבלו חז"ל⁵⁶ שהמחיה היא סימן טומאה בכל מראות הנגעים שבעור הבשר. הפכה שער לבן ומחייית: קיבלו חז"ל, שהשיער הלבן והמחיה אינם שני סימני טומאה מצטברים, אלא הם שתי אפשרויות חלופיות. וממילא אות ו' זו משמשת כאן במקום המילה "או". ויש לקרוא את הפסוק כאילו נאמר כאן שיש שני סימני טומאה אפשריים: או שער לבן, או מחיה⁵⁷. ואם כן, מדוע השתמשה התורה בו' (שניתן לטעות בה כו' חיבור רגילה) ולא במילה "או"? ענה על כך הרמב"ם⁵⁸ עפ"י דברי חז"ל בתו"כ (ג,ז): "לא נאמר שיער לבן עם המחיה אלא ליתן שיעור למחיה, שתהיה כדי לקבל שער לבן, שהיא שתי שערות" (שכן שתי שערות על שתי שערות, זה גם הגודל של עדשה מרובעת). יא) **צרעת נושנת:** במילים אלו התורה באה להסביר דבר שנראה לכאורה תמוה: כיצד יתכן שדוקא בשר חי ובריא משמש כסימן טומאה? לכך נכתב שעלינו לדעת שהמראה החי שמעל העור רק מטעה. באמת מתחתיו המקום חולה ונגוע, והוא נראה כבריא רק בגלל ההתיישנות של הנגע.

53. נגעים ד, ב' ולדעת הר"מ ג, ב מחיה יכולה להיות אפילו בצבע לבן, ובתנאי שהלבן כהה יותר מקרום ביצה. ולגבי מחיה בצבע לבן חלקו על כך התויו"ט ו,ו וכן המ"כ אות (י).

54. נגעים ו, ב' ר"מ ג, א

55. נגעים ד, ג ר"מ ג, א

56. נגעים ג, א וכן ד, ב תו"כ ס"ט, וברש"י.

57. רמב"ן, וכן בר"מ ג, ד

58. ר"מ ג, ד

דין "כולו הפך לבן"

(ב) פסוק זה מדבר על אדם שהיה מצורע מוחלט או מוסגר⁵⁹. לאחר מכן פשה הכתם הלבן לכל גופו, כך שכעת הפך כל עור בשרו ללבן (וגוון הלבן של כל גופו הוא דוקא באחד משמונת הגוונים הנחשבים כנגע⁶⁰).

מראשו ועד רגליו: יש לקרוא את הפסוק כאילו נוספה ו' החיבור למילה "מראשו", וכאילו כתוב שהצרעת כיסתה את כל עור הנגע, וגם בנוסף מראשו ועד רגליו⁶¹. (ג) כאן למדנו שטמא מתוך החלט שהפך כולו ללבן - נטהר מטומאת הצרעת⁶² (וכעת עליו לגלח ולהביא ציפורים כמפורט בתחילת פרשת מצורע).

והנה כאן במקרה המתואר בפסוק, פריחת הנגע טיהרה טמא. אבל קיבלו חז"ל⁶³ שפריחה גם מטהרת טמא, וגם מטמאת טהור. שכן המקרה שבפסוק זה עוסק רק באדם שבעת הפריחה היה כבר טמא (מוסגר או מוחלט), ואז הפריחה טיהרתו. אבל ההופך כולו לבן בעת שהיה טהור, הרי שמראה זה מטמא אותו כנגע⁶⁴.

(ד) **וביום הראות בו:** לפי פשוטו, פסוק זה עדיין עוסק באותו מקרה בו עסק הפסוק הקודם: מצורע שלאחר טומאתו פרח הנגע, כך שכל בשרו הפך לבן בגוון ממראות הנגעים. ובפסוק זה למדנו ש"כולו הפך לבן" טהור רק כל עוד לא נראה בו שום בשר חי. אולם ביום בו יתגלה בבשרו מקום בגודל של כעדשה⁶⁵, שהצבע שלו צבע בשר חי ורגיל, הרי שהפריחה כבר אינה יכולה. ממילא אדם זה הופך שוב להיות מצורע מוחלט.

אולם רש"י כאן מקשה בשם חז"ל⁶⁶: הרי אם יש מראה לבן בכל גוף האדם, וגם נמצא בו כעדשה בשר חי, זה בדיוק נגע גדול שיש בו גם סימן טומאה של מחייה. והרי כבר למדנו בפסוק י' שנגע עם מחייה הוא טמא מוחלט, ואין הבדל אם מדובר על נגע קטן (כגריס) או גדול (בכל גופו). ואם כן הפסוק מיותר ללא שום חידוש, ומדוע אם כן הוצרך הכתוב להורות שוב שאדם זה טמא?

משיב רש"י שלמדנו כאן דין חדש: יתכן מצב בו אדם יטהר בנגעים בעקבות דיאטה שיעשה, או יטמא בצרעת אם הוא ישמין, וכל זאת ללא שיהיה שום שינוי בנגע שבגופו!

כיצד יתכן הדבר? יש 24 מקומות בגוף האדם שהם צריים, וגודלם באדם בינוני הוא פחות מכגריס. כך למשל: ראש כל אחת מאצבעות אדם בינוני הוא פחות מכגריס. מקומות אלו נקראים "ראשי איברים". ויתכן מקרה בו יש נגע באחד

59. נגעים ח, א ר"מ ז, א

60. ר"מ ז, ב

61. רמב"ן

62. נגעים ח, א ר"מ ז, א

63. נגעים ח, א ח, ר"מ ז, ב

64. ודינו של נגע זה, שאם יש בפריחה שער לבן או מחיה - טמא מוחלט. ואם אין סימן טומאה צריך

להסגירו - ר"מ ז, ב.

65. נגעים ז, א רע"ב ד"ה הפורה, ר"מ ז, ד.

66. תו"כ ה, א וברש"י

מראשי איברים (למשל: באצבע), ובו סימן טומאה של מחייה, אבל המחיה היא בדיוק בראש האצבע ומשתפלת לצדדי האצבע. ההלכה היא שמחיה זו אינה סימן טומאה, בגלל שלא ניתן לראות בבת אחת את כל הנגע עם המחיה שבתוכו.⁶⁷

ואם לאחר שהיה באדם נגע שכזה ונפסק לו שהוא טהור, האדם השמין כך שראש אצבעו התגדל, וכעת יש בראש האצבע גודל של כגריס. במצב הנוכחי ניתן לראות בבת אחת את כל הנגע עם המחיה, ומרגע זה האדם יטמא. חזר האדם והרזה, ולא ניתן כעת לראות בבת אחת את הנגע והמחיה שבראש אצבעו, האדם יטהר.

ולמדנו איפא שיש מקרים בהם השמנה או הרזייה של האדם יכולה לטמא או לטהר⁶⁸. ואם כן פירוש הפסוק הוא: ביום הראות - ביום שניתן לראות הנגע בבת אחת על ידי שבשרו השמין.

טו) טמא הוא צרעת הוא: התורה מדגישה כאן שיש במחיה שני דברים: 1. טמא הוא: המחיה היא סימן טומאה. 2. צרעת הוא: המחיה נחשבת כחלק מהנגע, והיא משלימה את שיעורו לכגריס⁶⁹.

זז) פסוק זה מלמדנו שדין "כולו הפך לבן" יכול להשתנות פעמים רבות מרגע לרגע. היינו: כאשר הפך כולו לבן - הוא טהור (אם הפריחה היתה במקרה שבפסוק יב, היינו: פריחה מתוך הסגר או החלט). לאחר זמן מה התגלה בו כגריס בשר חי - האדם חוזר להיות מצורע. נעלם הגריס החי ונהפך שוב כולו ללבן - נטהר האדם. התגלה שוב כגריס - חזר האדם נטמא. וכן הלאה אפילו מאה פעמים⁷⁰.

67. נגעים ו,ז תו"כ נ"ד ר"מ ג,ח

68 ר"מ ג,ט

69 ספר הפרשיות, הרב אליהו כיטוב

70. נגעים ח,ד תו"כ צ"ג ר"מ ז,ה

פרשה שלישית: צרעת שחין ומכווה

פתיחה לפרשיית נגעי שחין ומכווה

נגעי שחין ומכווה הם המצויים והתדירים ביותר מכל סוגי הנגעים⁷¹. מהם שחין ומכווה? עד עתה עסקנו בכתם לבן שהתגלה בעור תקין רגיל ובריא. פרשיות שחין ומכווה עוסקות בכתם לבן שהתגלה על עור שהיה פצוע וחבול עוד לפני הופעת הנגע.

המילים "שחין" ו"מכווה" הנזכרות בפרשיית נגעים, משמעותם שני סוגים של עור פצוע. בפרשיית צרעת המכווה מדובר בעור שנפגע מדבר לוחט, כמו אש או שפוד רותח. לעומת זאת בפרשיית צרעת השחין מדובר בעור שלקה ממכה או רגילה, כמו במכה מאבן או עץ⁷², או בעור פצוע מחמת מחלת עור כלשהי שאינה צרעת⁷³.

כאשר העור נחבל בשחין או מכווה, ישנם באופן טבעי שלושה שלבים בתהליך הריפוי⁷⁴:

שלב 1: מיד לאחר הפציעה. המכה עדיין טריה והעור מדמם ופגוע מאד. מצב זה נקרא בלשון חז"ל "שחין וקדח המורדים"⁷⁵. עור שכזה אינו מטמא כלל בנגעים. **שלב 2:** תחילת הריפוי - עור דק כקליפת השום עולה על המכה. אך ורק במצב זה עוסקות פרשיות צרעת השחין והמכווה.

שלב 3: סיום הריפוי - העור התאחה לחלוטין (גם אם לעיתים נותרת צלקת). במצב שכזה הדבר מוגדר כעור בשר רגיל, בטלו ממנו הדינים המיוחדים של שחין ומכווה, ודינו ככל צרעת עור בשר שלמדנו עד עתה.

כשנדקדק בפסוקי שחין ומכווה, ולאור קבלת חז"ל שתפורט להלן, נמצא שדיני צרעת שחין ומכווה - הם כמעט אותם דינים של צרעת עור הבשר. החילוקים הם רק בדברים בודדים, ונפרטם לקמן בפירוש לפסוק כג.

ויקרא פרק י"ג:

יח וּבֶשֶׁר כִּי יִהְיֶה בוּ בְעוֹר שְׁחִין וְנִרְפָּא: יט וְהָיָה בְּמָקוֹם הַשְּׁחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוּ בְהֶרֶת לְבָנָה אֲדָמָדָמָת וְנִרְאָה אֶל הַכֹּהֵן: כ וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה מִרְאָה שְׁפֵל מִן הָעוֹר וּשְׁעָרָה הִפָּךְ לָבָן וְטִמְאֹה הַכֹּהֵן נִגַּע צִרְעַת הוּא בְּשִׁחִין פֶּרַחָה: כא וְאִם יֵרָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה אֵין בָּהּ שְׁעָר לָבָן וּשְׁפֵלָה אֵינָנָה מִן הָעוֹר וְהִיא כְּהָה וְהִסְגִּירוּ הַכֹּהֵן שְׁבַעַת יָמִים: כב וְאִם פִּשָּׁה תִפְשָׁה בְּעוֹר וְטִמְא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נִגַּע הוּא: כג וְאִם

71 רמב"ן יד, נ"ד

72 נגעים ט, א

73 ר"מ ה, א

74 נגעים ט, ב, תו"כ צ"ו ר"מ ה-ג, ד וכן ו, א

75 נגעים ו, ח

תחתיה תעמד הבהרת לא פְּשָׁתָה צָרְבַת הַשְּׁחִין הוּא וְטִהְרוּ הַכֶּהֱן:

יח) כי יהיה בו בעורו שחין - מדובר כאמור באדם שעורו נפצע ונחבל, אבל שלא מחמת דבר חם (כשהפציעה היא מחמת אש ותולדותיה, הדבר יוגדר כמכווה המפורטת בנפרד בפרשייה הבאה).

ונרפא - כאן למדנו שאם המקום החבול עדיין פצוע ומדמם (שלב 1 לעיל בפתיחה), הנקרא בחז"ל "שחין וקדח המורדים", אין עדיין שום טומאת צרעת במקום הפגוע. ורק כשהמכה כבר התחילה להתרפא (שלב 2 המתואר לעיל) המקום מוגדר כ"שחין"⁷⁶.

יט) **שאת לבנה** - במקום הפצוע מתגלה כתם לבן. אמנם התורה מזכירה רק את מראה השאת (גוון הצמר הלבן), אבל חז"ל קיבלו שהשחין והמכווה מטמאים בכל ארבעת מראות הנגעים עליהם למדנו לעיל בפרשיית צרעת עור הבשר. או בהרת לבנה אדמדמת: כאן מחדשת לנו התורה שמלבד ארבעת מראות הנגעים הלבנים שאותם הכרנו עד עתה בפסוק ב', יש עוד ארבע גוונים מטמאים. מדובר במראה לבן אדמדם, הנקרא בלשון חז"ל "פתוך"⁷⁷ (פתוך=מעורב, כי זה מראה שמעורב מצבעי אדום ולבן).

כיצד נראים גווני המראה הפתוך?

הרמב"ם פסק⁷⁸ שכך מוגדר המראה הפתוך:

הפתוך שבבהרת: כגוון כוס שיש בה רביעית⁷⁹ חֶלֶב שנתערבו בה 16 טיפות דם.

הפתוך שבשאת: כגוון כוס חֶלֶב שמעורבים בה 8 טיפות דם.

הפתוך שבספחת הבהרת: כגוון כוס חֶלֶב שמעורבים בה 4 טיפות דם.

הפתוך שבספחת השאת: כגוון כוס חֶלֶב שמעורבים בה 2 טיפות דם.

וקיבלו חז"ל, שהמראות הפתוכים מטמאים לא רק בשחין ומכווה, אלא גם בכל צרעת עור בשר רגילה⁸⁰.

נמצא איפוא, שיש שמונה מראות נגעים המטמאים גם בעור הבשר וגם בשחין ומכווה: עזה כשלג, צמר לבן, סיד ההיכל, קרום ביצה. פתוך שבשלג, פתוך שבצמר לבן, פתוך שבסיד ההיכל, פתוך שבקרום ביצה.

כ) **מראה שפל** - מושג זה דומה ל"מראה עמוק" שנזכר לעיל בפסוק ג'. הכונה היא שהצבע של הכתם הוא בהיר ולבן. בפסוק זה הזכירה התורה את הביטוי "שפל" (ולא "עמוק"), כי כאן נזכרים גם המראות שהם לבנים אדמדמים. מראות אלו פחות נראים כשוקעים לעומת המראות שהם לבן לגמרי⁸¹.

רש"י כאן מדייק מהמילה "מראה" שהתורה כאן לימדה שאין הכוונה שהכהן ימשש את הכתם הלבן (או הלבן אדמדם) וימצא שמקום הכתם באמת נמוך יותר.

76 תו"כ קי"ב רע"ב על משנה נגעים ו, ח ד"ה השחין והמכווה

77 נגעים א, ב.

78 נגעים א, ב שבועות ו. ר"מ א, ד.

79 מ"כ אות (ד)

80 רע"ב א, ב ר"מ א, ד.

81 רמב"ן פסוק ג'.

אלא הכוונה רק להבנה אופטית, היינו שהכתם יהיה בגוון הלבן שנראה לעיניים כאילו הוא עמוק יותר.

ושערה הפך לבן - כמו בצרעת עור הבשר, כך גם בשחין ומכווה: צריך שיצטרף סימן טומאה על מנת שהאדם יחשב כמצורע מוחלט. מהם סימני הטומאה בצרעת השחין והמכווה? בפסוק זה למדנו ששיער לבן הוא סימן טומאה. לקמן בפסוק כ"ב נלמד שגם הפשיון נחשב בשחין ומכווה סימן טומאה⁸².

כא) אין בה שיער לבן - מדובר במצב בו יש כתם באחד מהגוונים המטמאים, אבל לא נמצא בנגע סימן טומאה (שיער לבן או פשיון). והדין כאן הוא להסגיר, בדיוק כמו בצרעת עור הבשר כשיש מראה נגע ללא שמצטרף סימן טומאה.

ושפלה איננה מן העור: כפי שהבאנו בפסוק ד', כך גם כאן: לשיטת רש"י, לא ידוע הפירוש ולא מובן למה מתכוונת התורה. שהרי ההלכה היא שאין הסגר אלא בכתם לבן באחד משמונת מראות הנגעים, וכל שמונת מראות הנגעים הם לבנים ונראים עמוקים או שפלים. לפי הכסף משנה והרמב"ם: הכוונה שהשאת "איננה שפלה" ביחס למראה הבהרת העזה בלבנונית, אבל היא כן עזה ביחס לשאר העור. לפי המהר"ם מרוטנבורג: המראה שפלה, ומלבד זאת היא איננה מן מראה העור הרגיל.

והיא כהה: המילה "איננה" שבפסוק מתייחסת גם למילים "והיא כהה", ויש לקרוא את הפסוק כאילו כתוב "והיא איננה כהה". כוונת התורה לומר שמדובר במראה שאינו כהה אלא בהיר, היינו: בגוון של אחד משמונת מראות הנגעים⁸³.

כב) ואם פשה תפשה - כאן למדנו שאם לאחר ההסגר הנגע פשה, הפשיון הוא סימן טומאה גם בצרעת השחין (וכמו בצרעת עור בשר).

כג) ואם תחתיה: כאן למדנו שאם לאחר שבוע אחד בלבד של הסגר לא התווסף לנגע אף אחד משני סימני הטומאה, על אף שהנגע לא כהה ונשאר באותו מראה, האדם טהור.

אם נדקדק נמצא, שדיני צרעת השחין הם כמעט זהים לדיני צרעת עור הבשר. וההבדל שמצאנו עד עתה מפורש בפסוקי התורה הוא רק בדינים שבפסוק זה. שכן בצרעת עור הבשר, לאחר שבוע אחד שלא התגלה אחד מסימני הטומאה - יש להסגיר לשבוע נוסף (פסוק ה' לעיל)⁸⁴. ורק אם גם לאחר ההסגר השני לא התווסף סימן טומאה - הנגע טהור. ואילו בשחין, כבר לאחר שבוע אחד של הסגר, הנגע יכול להיות טהור⁸⁵.

צרבת השחין היא - כאן מסבירה התורה את הסיבה, מדוע בנגעי השחין האדם יכול להיות טהור כבר לאחר שבוע אחד בלבד של הסגר (ואין צורך בשבועיים כמו בנגעי עור הבשר). שכן מאחר ומדובר בעור שהיה כבר פצוע, הכתם הלבן

82 נגעים ג,ד ר"מ ה,ד

83. חזקוני

84. נגעים ג,ג,ד

85. נגעים ג,ד וכן ט,א

בא מחמת הפציעה ולא מחמת צרעת.

הבדל נוסף בין צרעת עור הבשר לצרעת השחין והמכוה: בצרעת עור הבשר יש שלושה סימני טומאה (שער לבן, מחיה ופשיון). אולם בשחין ומכווה רק שניים מתוכם מטמאים: שער לבן ופשיון. מחיה אינה מוזכרת בפרשיית שחין ומכווה, וקיבלו חז"ל שהיא אינה סימן טומאה בהן⁸⁶.

מלבד שני הבדלים אלו, קיבלו חז"ל⁸⁷ שיש עוד שני חילוקים בין עור הבשר הרגיל לבין שחין:

1. הצטרפות. 2. פשיון.

1. הצטרפות: כבר הסברנו שנגע מטמא רק אם הוא בגודל של "כגריס" (16.8 מ"מ מרובע. ראה ציור לעיל בפתיחה לנגעי עור בשר). אולם יתכן מצב בו נולד באדם כתם בגודל של גריס, אבל חצי מהגריס הוא על עור בשר רגיל, והחצי השני מאותו הגריס הוא על עור חבול המוגדר כ"שחין" או "מכווה". קיבלו חז"ל שבמקרה כזה השחין והבשר (או המכווה והבשר) אינם מצטרפים זה לזה, וכתם שכזה לא מטמא. ורק אם יהיה כגריס שלם בעור בשר רגיל, או כגריס שלם בעור חבול בשחין או מכווה, הכתם יחשב כנגע.

2. פשיון: מדובר במקרה בו לאדם היה נגע בעור הבשר הרגיל, ואין בו אחד משלושת סימני הטומאה. דינו של אדם זה הוא לכאורה⁸⁸ להסגר, כמו שלמדנו בפסוק ה' לעיל. יתכן מצב בו בסמוך לנגע יש מקום בעור שנחבל ומוגדר כשחין, ולאחר ההסגר הנגע פשה לשם. קיבלו חז"ל שבמצב שכזה אין הדבר נחשב כפשיון⁸⁹. (והדין במצב כזה הוא: אם יש בפשיון שבשחין גודל של כגריס בפני עצמו - הדבר נחשב כנגע חדש נפרד ועצמאי בשחין, וצריך מהתחלה להראותו לכהן. ואם אין בכתם שעל מקום השחין גודל כגריס - אין פשיון זה נחשב למאומה).

וכן גם להיפך: אם היה נגע כגריס בשחין ללא שיצטרף סימן טומאה, והאדם הוסגר (כפי הדין שבפסוק כא). לאחר מכן הנגע פשה למקום ששם יש עור בשר רגיל - אין הדבר נחשב כסימן טומאה לנגע שבשחין.

86. נגעים ג, ד, וכן ט, א, ר"מ ה, ד.

87. נגעים ט, ב, תו"כ קי"א ר"מ ה, ה.

88. יש לעיין האם יהיה בכלל הסגר כשאינו ראויה לפשיון "מכל צד", ראה מחלוקת הר"מ והראב"ד ו, ג.

89. נגעים ט, ב, תו"כ ק"ג ר"מ ד, ג, וכן ה, ה.

פרשיית נגעי המכוה

ויקרא פרק יג:

כד אוּ בִשָׂר פִּי יִהְיֶה בְעוֹר מִכּוֹת אֲשֶׁר וְהִיְתָה מִחֵית הַמִּכּוֹה בְּהֵרֵת לְבָנָה אֲדַמְדָּמָת אוּ לְבָנָה: כֹּה וְרָאָה אֹתָהּ הִכְהֵן וְהָנֵה נִהְפֵךְ שְׂעִר לָבֵן בְּבִהְרֵת וּמְרָאָה עֲמִיק מִן הָעוֹר צֶרְעֶת הוּא בַּמִּכּוֹה פֶּרְחָה וְטִמָּא אֹתוֹ הִכְהֵן נִגְעֵ צֶרְעֶת הוּא: כּוּ וְאִם יֵרָאָה הִכְהֵן וְהָנֵה אֵין בְּבִהְרֵת שְׂעִר לָבֵן וּשְׂפֵלָה אֵינְנָה מִן הָעוֹר וְהוּא כֹּהֵה וְהִסְגִּירוּ הִכְהֵן שְׁבַעַת יָמִים: כּוּ וְרָאָהּ הִכְהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי אִם פְּשָׂה תִפְשָׂה בְעוֹר וְטִמָּא הִכְהֵן אֹתוֹ נִגְעֵ צֶרְעֶת הוּא: כֹּה וְאִם תִּחְתִּיָּה תַעֲמֹד בְּבִהְרֵת לֹא פְשָׂתָה בְעוֹר וְהוּא כֹּהֵה שְׂאֵת הַמִּכּוֹה הוּא וְטִהְרוּ הִכְהֵן פִּי צֶרְבֶת הַמִּכּוֹה הוּא:

כפי שביארנו בפתיחה לעיל, מדובר בעור שנפצע מחמת דבר לוהט. קיבלו חז"ל שדיני צרעת המכוה הם בדיוק אותם דינים של צרעת השחין. מדוע אם כן כתבה התורה פרשייה נפרדת לצרעת המכוה, ופרשייה נפרדת לצרעת השחין? קיבלו חז"ל שיש שני חילוקים: הצטרפות ופשיון⁹⁰.

1. הצטרפות: מדובר במקרה בו אדם נחבל ממכה רגילה, וגם נחבל חבלה אחרת מחמת האש, ושתי החבלות בעור צמודות זו לזו. יתכן מצב בו נולד באדם כתם בגודל של גריס, אבל חצי מהגריס הוא על העור שנלקה משחין, והחצי השני מאותו הגריס הוא על העור שנחבל ממכוה. קיבלו חז"ל שבמקרה כזה השחין והמכוה לא מצטרפים זה לזה. ומאחר ואין גריס שלם על מקום שחין לחוד, ולא גריס שלם על מקום מכוה לחוד - כתם שכזה לא מטמא.

2. פשיון: גם כאן מדובר במקרה בו אדם נחבל גם ממכה רגילה וגם מחמת האש, ושתי החבלות בעור צמודות זו לזו. באחד מהמקומות הופיע נגע שלם כגריס, אבל אין בו אחד מסימני הטומאה. דינו של אדם זה הוא לכאורה⁹¹ להסגר (כמו שלמדנו בפסוק כא לגבי נגע שבמקום השחין, ובפסוק כו לגבי נגע שבמקום המכוה). לאחר שבוע של ההסגר הנגע פשה, אבל הפשיון הוא ממקום השחין למקום המכוה, או להיפך. קיבלו חז"ל שבמצב שכזה אין הדבר נחשב כפשיון. (ד) והיתה מחיית המכוה: כאן לימדה התורה שמדובר במצב בו העור התחיל לחיות ולהירפא (שלב 2 המתואר לעיל בפתיחה לנגעי שחין ומכוה)⁹². העור מתחיל לחיות ולהירפא (אבל טרם נרפא לגמרי כבשלב 3), ואז מתגלה שהעור שהתרפא הוא בצבע לבן אדמדם או לבן (היינו: גוון של אחד משמונת מראות נגעים).

הערה: לתשומת הלב שאין לבלבל בין המילה "מחיה" הנזכרת כאן ("מחית המכוה"), לבין המילה "מחיה" הנזכרת לעיל בפסוק ט' בנגעי עור הבשר. מדובר

90. נגעים ט, ב תו"כ מ"ד ר"מ ה, ה

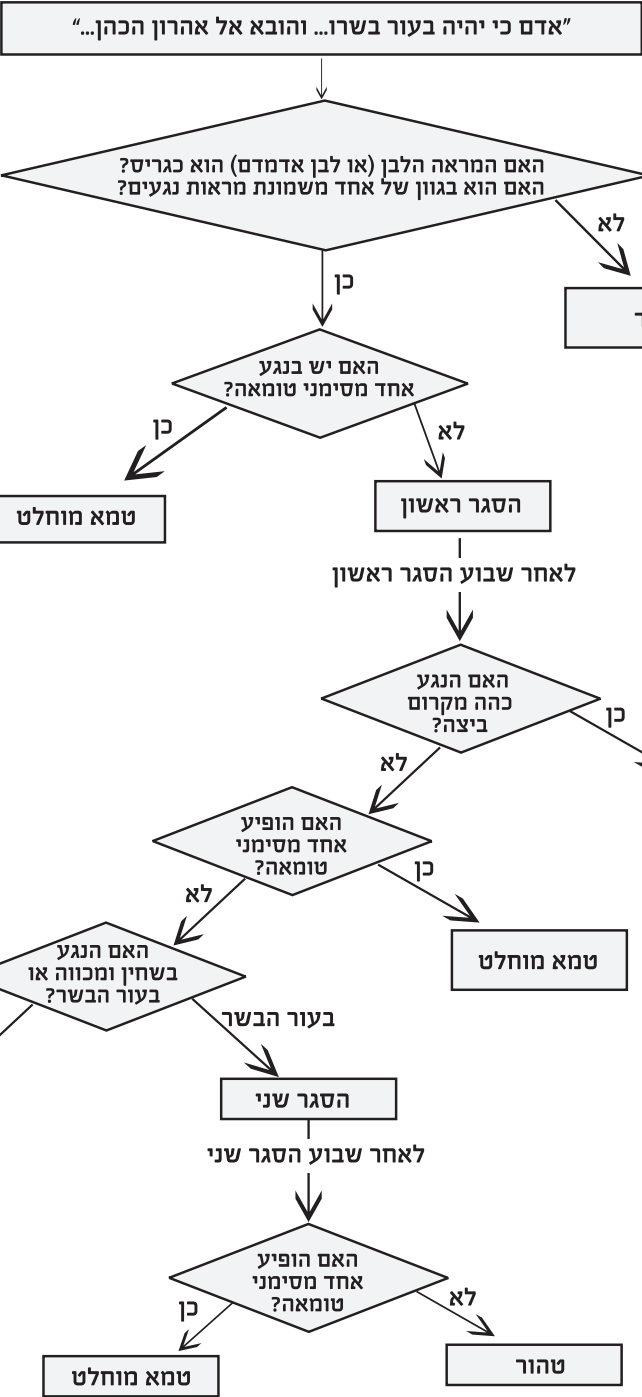
91 לפי מש"כ הר"ם ו,ג שצריך שכל שמחוץ לנגע יהיה ראוי לפשיון, יתכן שבפועל לא יוסגר לאור הדין האמור למעלה שהשחין והמכוה לא פושים מזה לזה. והראב"ד שם חלק על כך.

92 רע"ב במשנה ו, ח ד"ה השחין והמכוה

בשני דברים שונים מבחינה הלכתית, למרות שמבחינה לשונית השם זהה (מאחר ובשני המקרים מדובר על בשר חי). המחיה שם היא בשר חי באמצע הנגע שבעור הבשר, ואז היא אחד משלושת סימני הטומאה של הנגע. המחיה כאן היא תחילת ריפוי (חיות) העור הפצוע מהכוויה, מצב 2 המתואר בפתיחה.

פסוקים כה-כח מתפרשים כמו פסוקים כ-כג לעיל.

בעמוד הבא תרשים זרימה לנגעי עור הבשר, או לנגעי השחין והמכווה.

פתיחה לנגעי הראש והזקן

בהבנת נגעי הראש והזקן מצאנו מחלוקת יסודית ובסיסית בין הראשונים. מאחר ולכל שיטה יש דרך אחרת בפרשנות הפסוקים, נציג תחילה את הדעות העיקריות, ואח"כ יציין בכל פסוק איך הוא יתפרש לכל שיטה.

כל המפרשים (מלבד דעת יחיד של רש"י) הסבירו שפרשה זו מדברת על אדם שמגלה בראשו או בזקנו תופעה של התקרחות, נשירת שערות. ולכן נגעי הראש והזקן לא נקראים "נגע" אלא "נתק", כי מדובר על מקום שנתקו (נשרו) ממנו שערות.

שיטת הרמב"ם⁹³, והיא דעת רוב המפרשים⁹⁴: בצרעת ראש וזקן אין שום שינוי במראה העור. נשירת שערות (ובתנאי שהנשירה לא נגרמה ע"י אדם⁹⁵) - היא לבדה הופכת את האדם למצורע. ולשיטה זו די בכך שישנו בראש או בזקן מקום שנשרו ממנו שערות בגודל של "כגריס", על מנת שהמקום ייחשב כנתק⁹⁶. ולשיטה זו אין משמעות לשאלה אם ההתקרחות היא זמנית או קבועה, שניהם נחשבים כנתק⁹⁷.

גם הר"ש⁹⁸ וחכמי צרפת⁹⁹ הסכימו לדעה זו, אלא שחלקו עליה בדבר אחד: לדעתם רק נשירת שערות זמנית, כזאת שבעתיד מקום הנתק יחזור ויגדל שיער, נחשבת כנגע. אבל התקרחות קבועה ותמידית, שלא עתידה לחזור ולצמח שערות לעולם, אינה מטמאת בנגעים¹⁰⁰.

שיטת הרמב"ן: נתק הוא נשירת שערות (כמו הרמב"ם). אלא שבנוסף לנשירת השערות, ישנו גם שינוי מראה כלשהו בצבע העור. אולם לשיטת הרמב"ן אין בראש ובזקן גוונים מיוחדים של מראות שמטמאים. כל הצבעים שיהיו במקום הנשירה יהפכו את המקום לנתק, ובלבד שלא יהיה זה הצבע הרגיל של העור. עוד כתב הרמב"ן, שלשיטתו מקום נשירת השערות צריך להיות מוקף בשערות מכל צד.

93. ר"מ ח, א.

94. לא ידוע לי מי סובר כך מלבד הרמב"ם והראב"ד. אולם נאמנת עלינו עדות הרמב"ן שכתב שזוהי דעת "רוב המפרשים".

95. ר"מ ח, א, ועיין בתו"כ קמ"ג ששים נראה לכאורה בהיפך.

96. לקמן בפתיחה לנגעי קרחת וגבחת יובאו דעות שנקטו שגם לדעת הר"מ מקום הניתוק צריך להיות מוקף בשערות מכל צדדיו.

97. בחזו"א נגעים ג, ו כתב לשיטה זו שאם ההתקרחות מחמת מחלה אחרת וידוע שאינה קשורה לצרעת, אינו נחשב כנתק. וראה תו"כ קמ"ג.

98. הוא רבי שמשון משאנץ בעל התוספות, שכתב כך בפירושו למשנה נגעים י, א.

99. כך מעיד הרמב"ן על בעלי דעה זו.

100. פירוש הר"ש למשנה י, י. ובמ"כ אות (ח) הקשה לדעה זו: וכי כהן נביא הוא לידע אם השיער עתיד לצמוח או לא? ונשאר בצ"ע.

המבוכה בשיטת רש"י בנתקים

בדעת רש"י ישנה סתירה גדולה ומבוכה רבה. פשט דברי רש"י בפסוק כ"ט הם שרש"י סולל לעצמו שיטה יחידאית, ולפיה בנתקים אין מדובר כלל בנשירת שיער. גם בראש וזקן, "נתק" הוא פשוט כתם לבן בעור (מתחת לשיער), שצבעו והגוון שלו הוא כאחד ממראות הנגעים שפורטו בנגעי עור בשר. ואם כן נגעי הראש והזקן הם כמעט אותם דינים של צרעת עור הבשר. ההבדל העיקרי בין נגעי עור הבשר לנגעי ראש וזקן הוא: שבעור הבשר שיער לבן הוא סימן טומאה. בנגעי ראש וזקן סימן הטומאה הוא שיער צהוב.

כהבנה זו נראה גם מפשטות דברי רש"י זבחים פח: ד"ה מראות נגעים: "לבנים של נתקי הראש והזקן"¹⁰¹.

אולם הרמב"ן מעיר כי רש"י סותר עצמו. שכן בפסוק מ"ג כתב רש"י: "נתקין של מקום שער, שאין מטמאין בארבע מראות".

הרמב"ן כותב הסבר לסתירה בשיטת רש"י, אולם דבריו דחוקים וקשים מאד (הן בסברא, והן בלשון רש"י בפסוק כ"ט). לדעת הרמב"ן רש"י סבר שנתק הוא לא נשירת שערות, אלא הוא רושם או מראה מסוים בעור (אולי סוג מסוים של פצע?). רושם זה היה ידוע ומפורסם לחז"ל, והדבר כנראה עבר רק במסורת והיה עוד ידוע בימי רש"י¹⁰². מאחר ואנו לא מצאנו כל פירוט על צורת רושם זה, וכן מאחר ואנחנו לא קיבלנו שום מסורת בענין, הרי שאיננו יודעים היום באיזה רושם או מראה מדובר.

ולאחר שהרמב"ן הסביר שכך דעת רש"י, הרמב"ן עצמו מקשה על דעה זו וכתב שדעת רש"י אינה נכונה. ופירש שנתק הוא נשירת השערות, וכדעת כל שאר המפרשים שביארנו לעיל.

על תמיהות הרמב"ן יש להוסיף סתירה נוספת בדברי רש"י עצמו: גם מפירוש רש"י לפסוק ל"ג¹⁰³ נראה שרש"י מקבל את הדעה שמדובר בנשירת שערות. לאור הסתירה והתמיהה, דעה זו תוצג להלן בסימן שאלה: "דעת רש"י(?)"

101 ולא נראה סביר שמדובר בגווי לבן אחרים מאשר גווי הלבן שעור הבשר. שהרי המשניות בנגעים פרק א' משנית א-ג מפרטות את מראות הנגעים הלבנים והפתוכים. לאחר מכן באה משנה ד' שעליה כתב רש"י את דבריו. ובשום מקום אחר לא מצאנו משנה כלשהי ובה תיאור של "מראות נתקים". וראה בתנ"כ כ"ד שמראות נתקים אין מוסף על ארבע מראות שבעור הבשר. ורש"י כנראה מפרש שר"ל שזה בדיוק אותם מראות שבעור הבשר.

102 ותמוה מאד, שבשום מקום לא פירשו לנו חז"ל או רש"י מהו רושם או מראה זה. וכבר כתבנו בהערה לעיל שהמשנה בנגעים פותחת בתיאור מראות הנגעים, ובשום מקום לא מצאנו משנה על מראות נתקים.

103 מניח שתי שערות...כדי שיהיה ניכר אם פשה". והרי אם מדובר בכתם לבן או ברושם, ניכר אם פשה גם בלי שנשאיר שתי שערות, וכמו שניכר הפשיון בכל צרעת עור בשר. ואולי ניתן ליישב קושיה זו בהתאם למה שכתב המ"כ בסימן (ט) (ב)לשיטת הראב"ד. ואם כן לרש"י גזירת הכתוב היא שבנתקים נבחן אם הרושם פשה דוקא באמצעות השערות שהשארנו סביב הנתק.

דיני הנתקים

לכל השיטות, כמו בעור הבשר, כך גם בנגעי הראש והזקן: הנתק לבד (ללא סימן טומאה נוסף) אינו צרעת מוחלטת, ויש להסגירו. אולם סימני הטומאה של הראש והזקן אינם שיער לבן ומחייב (כמו בעור הבשר), אלא רק: שיער צהוב או פשיון. ואם אדם מצא בשערותיו נתק בגודל של "כגריס", עליו לבא אל הכהן. אם הכהן ימצא בתוך הנתק את סימן הטומאה (שער צהוב), האדם טמא מוחלט. ואם לא נמצא סימן הטומאה - יש להסגיר את האדם עד שיתברר האם לאחר תקופות ההסגר יתגלה סימן טומאה (שער צהוב או פשיון).

ומהו פשיון בנגעי ראש וזקן?

לדעת הרמב"ם והר"ש - נשירת שערות נוספות¹⁰⁴.

לדעת הרמב"ן - לא מצאנו במפורש את דעתו: האם מספיק שינשרו שערות נוספות, או שהפשיון הוא התפשטות המראה, או דוקא שניהם ביחד¹⁰⁵.
לדעת רש"י (?) - לפי מה שהסבירו הרמב"ן, הפשיון הוא שהרושם המסוים הנ"ל יגדל ויתפשט.

יש דין מיוחד בנגעי ראש וזקן: הופעת שערות שחורות בנתק - מטהרת את הנתק לגמרי. עוד דין מיוחד בנגעי ראש וזקן: לאחר הסגר ראשון צריך האדם להתגלח, כמו שנפרט להלן.

ויקרא פרק יג:

כט וְאִישׁ אִו אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אִו בְּזָקֵן: ל וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִנִּיחַ מִרְאֵהוּ עֲמֹק מִן הָעוֹר וּבּוֹ שֵׁעַר צָהָב דָּק וְטָמֵא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֹתֵק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אִו הַזָּקֵן הוּא: לֹא וְכִי יִרְאָה הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנִּיחַ אֵין מִרְאֵהוּ עֲמֹק מִן הָעוֹר וְשֵׁעַר שָׁחַר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק שְׁבַעַת יָמִים: לִב וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְהִנִּיחַ לֹא פֶשֶׁה הַנֶּתֶק וְלֹא הָיָה בּוֹ שֵׁעַר צָהָב וּמִרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עֲמֹק מִן הָעוֹר: לִג וְהִתְגַּלַּח וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יִגְלַח וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּתֶק שְׁבַעַת יָמִים שְׁנִית: לִד וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְהִנִּיחַ לֹא פֶשֶׁה הַנֶּתֶק בְּעוֹר וּמִרְאֵהוּ אֵינְנו עֲמֹק מִן הָעוֹר וְטָהַר אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְכִפֶּס בְּגָדָיו וְטָהַר: לֵה וְאִם פֶּשֶׁה יִפְשֶׁה הַנֶּתֶק בְּעוֹר אַחֲרֵי טְהָרָתוֹ: לו וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנִּיחַ פֶּשֶׁה הַנֶּתֶק בְּעוֹר לֹא יִבְקַר הַכֹּהֵן לְשֵׁעַר הַצָּהָב טָמֵא הוּא: לז וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׁעַר שָׁחַר צָמַח בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא וְטָהַרוּ הַכֹּהֵן:

104 במ"כ אות (יט) הסתפק האם יש שיעור לפשיון שבנגעי ראש וזקן. וכתב שלדעתו יש בזה מחלוקת ראשונים. להר"ש והרע"ב אפילו נשירת שיער אחת נחשבת פשיון. אולם הרמב"ם צריך דוקא שינשרו רוחב שתי שערות להלן מהנגע.

105 ראה בחזו"א נגעים ג, שהסתפק בדומה לזה.

כט) כי יהיה בו נגע בראש או בזקן: לדעת הרמב"ם, הפסוק עוסק באדם שמצא בשערותיו מקום בגודל "כגריס" שנשרו ממנו השערות¹⁰⁶. [ולשיטת הר"ש רק אם ההתקרחות היא זמנית. ולשיטת הרמב"ן בנוסף להתקרחות, במקום הנתק צריך שיהיה גם שינוי מראה מהצבע הטבעי של העור, וכן ששער רגיל יקיף את כל המקום שנותק]. לדעת רש"י(?) כפי שהסבירו הרמב"ן, אין מדובר בניתוק שערות. לשיטה זו הפסוק עוסק באדם שמצא בעור שמתחת לשערות ראשו או זקנו רושם מסוים, שתיאורו לא ידוע לנו אבל היה ידוע לחז"ל ולרש"י.

לכל הדעות, האדם הנ"ל חייב במצות עשה לבא לכהן, שיפסוק לו את דין הנתק. (ל) מראה עמוק מן העור: לעיל בפסוק ג', לגבי נגעי עור בשר, למדנו שהמילים "מראהו עמוק" משמעותם: מראה לבן. ואם כן, גם כאן בנגעי ראש וזקן פשוטם של המילים "מראהו עמוק" הוא, שצריך שיהיה מראה לבן (וכפי שהיה נראה לכאורה מפשוטם של דברי רש"י בפסוק כ"ט ובזבחים פח, היינו: שגם בנתק מדובר על אותם מראות נגעים שבעור הבשר).

אולם לשיטת הרמב"ם הר"ש והרמב"ן פסוק זה מוקשה, שהרי לשיטתם אין בנתקים מראה בהיר בעור. ודחק הרמב"ם¹⁰⁷ לפרש פסוק זה כך: לא נאמר עמוק בנתקים אלא לומר לך, מה מראה עמוק בידי שמיים, אף נתק המטמא הוא דוקא אם ההתקרחות היתה בידי שמים. ולהוציא מי שנתקו שערותיו בעקבות פעולה חיצונית של אדם, שאדם שכזה הוא טהור.

ובו שער: קיבלו חז"ל שגם כאן צריכים שתי שערות¹⁰⁸.

שער צהוב: שיער צהוב בנתקים הוא גוון כמראה הזהב¹⁰⁹.

דק: קיבלו חז"ל שהמילה "דק" בנתקים משמעותה: "קצר"¹¹⁰. ואם כן סימן הטומאה של נגעי ראש וזקן הוא: שתי שערות קצרות בצבע הזהב.

וטמא אותו הכהן נתק הוא: יש כאן מצב של נתק+סימן טומאה, ולכן האדם טמא מוחלט.

לא) אין מראהו עמוק מן העור: לשיטת רש"י(?) אולי נצטרך לחזור ולומר "לא ידעתי פירושו", וכמו שכתב רש"י לעיל בפסוק ד'. ואילו לשיטת הרמב"ם הר"ש והרמב"ן נוכל לומר, שכאן התורה לימדה שאין צורך בשום מראה בהיר בראש

106. לקמן בפתיחה לנגעי קרחת וגבחת יובאו דעות שנקטו שגם לדעת הר"מ מקום הנתוק צריך להיות מוקף בשערות מכל צדדיו.

107. ר"מ ח,א והוא עפ"י התו"כ קכ"א

108. ר"מ ח,ב. ויש להעיר שבדפוסים הרגילים של הרמב"ם הגירסא דוקא שניים ולא יותר. המ"כ (ט) תמה מניין למד הר"מ דין מחודש זה. ובמהדורות הדפוסים החדשים המוגהים עפ"י כתבי יד כתבו שגירסא זו היתה טעות המדפיסים.

109. תו"כ קכ"ב ר"מ ח,ד רש"י בפסוק לו.

110. דעת רבי עקיבא נגעים י,א וכן תו"כ קכ"ג, ר"מ ח,ד. ומה השיעור של "קצר"? הר"ש בפירושו לנגעים י,א העלה שתי אפשרויות ולא הכריע ביניהם: 1. יותר קצר מיתר השיער. 2. יותר קצר מהשיעור של "כדי לקרוץ בזוג". הכסף משנה בפירושו לר"מ סבר שגם הרמב"ם יסכים בזה לדעת הר"ש. ובמ"כ (ט)(ג)(ב) טען שלא יתכן לפרש כן בדעת הרמב"ם (אפשרות 2 של הר"ש בודאי שאינה מוסכמת על הר"מ ח,ה). ולדעת המ"כ לשיטת הרמב"ם שיעור השערות הצהובות הוא: בדיק כאורך של "לקרוץ בזוג", לא יותר ולא פחות.

ובזקן, אלא עצם הנשירה היא הדבר המהווה נתק. ושער שחור אין בו: כאן למדנו דין חדש ומיוחד לנגעי ראש וזקן: הופעת שער שחור בנתק היא סימן לטהרה¹¹¹. והופעת שיער שחור מטהרת לגמרי את הנתק, ואפילו אם האדם היה מצורע מוחלט. קיבלו חז"ל שדין זה חל רק אם יש לפחות שתי שערות שחורות, כשאורכן המינימלי הוא כדי לכופף ראשן לעיקרן¹¹² (היינו: שניתן לכופף את השערה כך שראשה יגע בתחילתה). אולם במקרה המתואר בפסוקנו יש נתק ללא סימן טומאה, וגם לא התגלה סימן הטהרה המציל (שערות שחורות). ולכן דין הנתק להסגר. לב) פסוק זה מדבר במצב בו לאחר הסגר ראשון לא חל כל שינוי. הנתק בגודל גריס, אין בו סימן טומאה (שער צהוב או פשיון), וגם לא סימן הטהרה המציל (שער שחור).

ומראה הנתק אין עמוק: מילים אלו יתפרשו כמו בפסוק לעיל.
 לג) והתגלח: כאן למדנו דין מיוחד שקיים בנגעי ראש וזקן: אם לאחר הסגר ראשון אין שינוי - מוטלת על האדם מצוות עשה לגלח את כל ראשו/זקנו¹¹³ (ויש לברך לפני קיום מצוה זו¹¹⁴). גילוח זה יכול להיות בכל אדם, ובכל אמצעי גילוח (ובכך שונה גילוח זה מתגלחות הטהרה לקמן יד, ח-ט. שם דוקא ע"י כהן, ודוקא בתער, וגם שם מגלח כל שערותיו שבכל מקום בגוף עד שיראה כדלעת חלקה¹¹⁵). אם הנתק בראש - מגלח כל שיער הראש. ואם בזקן - מגלח כל שיער הזקן. ואת הנתק לא יגלח: לפי פשוטו, מילים אלו יסתדרו היטב רק עם שיטת רש"י(?). שכן לדעתו נתק אינו נשירת שערות. ולשיטתו למדנו כאן שאסור לגלח את השערות שקיימות ועומדות במקום הנתק. לפי דעת הרמב"ם וכל יתר המפרשים, נתק הוא מקום פנוי משיער. ואם כן אין בנתק שערות ואין מה לגלח בנתק, וכיצד יתפרשו מילים אלו¹¹⁶? קיבלו חז"ל¹¹⁷ שפירוש הפסוק הוא: "מניח שתי שערות סמוך לו, כדי שיהא ניכר אם פשה". ואם כן פירוש המילה "ואת" הוא: "ועם" ויש לקרוא כאילו כתוב: "ואשר עם הנתק לא יגלח"¹¹⁸. והיינו שמגלח את כל הראש/זקן, מלבד שתי שורות של שערות סביב מקום הנתק. ובשערות אלו ניתן יהיה לבדוק אם יהיה פשיון¹¹⁹ (אם גם הן ינשרו).

111. נגעים יג, ר"מ ח,ב.

112. נדה נב: ר"מ ח,ו.

113. נגעים יג, ר"מ ח,ג.

114. מ"כ (יט) (ב).

115. נגעים יד,ב, תו"כ קל"א ר"מ יא,א.

116. הרמב"ן כתב שלפי פשוטו נוכל לומר שהתורה גזרה שהתער לא יגע כלל בבשר שממנו נשרו השערות.

117. נגעים יג, תו"כ קל"ג ר"מ ח,ג.

118. רמב"ן.

119. ר"מ ח,ג וגם רש"י הביא דרשת חז"ל זו, ועיין לעיל בפתחה לנגעי ראש וזקן שלכאורה רש"י סתר בזה את שיטתו.

והסגיר הכהן: זהו הסגר שני, לבדוק האם ימצאו בנתק בסוף השבוע השני סימני טומאה.

(ד) **ומראהו איננו עמוק:** פירושו כמו לעיל בפסוק לא.

וטהר אותו הכהן: לאחר שגם בהסגר השני לא התגלו סימני טומאה, הנתק טהור. וכך גם היה הדין בנגעי עור בשר (לעיל פסוק ו). ולמדנו שבצרעת שבגוף האדם (להבדיל מצרעת בגדים ובתים), לעולם לא תהיה צרעת מוחלטת ללא שיתווּסָף לנגע/נתק סימן טומאה.

וכבס בגדיו: כפי שהוסבר בפסוק ה' לעיל, גם מצורע מוסגר הוא טמא ומטמא בגדים שעליו. ולכן כעת שנטהר מהסגרו, צריך לטבול בעצמו וגם לטבול בגדיו (ואז הוא טבול יום עד שיעריב שמשו).

(ה) **ואם פשה יפשה:** ביארנו בפתיחה מהו פשיון בנתק.

אחרי טהרתו: המקרה שפסוק זה עוסק בו הוא "לאחר הפטור". היינו: לאחר שעבר הסגר שני ולא התגלו סימני טומאה, והאדם נטהר. אם לאחר מכן (ואפילו לאחר ימים רבים) פשה הנתק, הפך האדם למצורע מוחלט. וקיבלו חז"ל¹²⁰ (והובא כאן ברש"י) שפשיון הוא סימן טומאה בנתקים גם לאחר הסגר ראשון או שני. ולמדו זאת מריבוי הכתוב "פשה יפשה".

(ו) **לא יבקר הכהן:** כאן למדנו שפשיון הוא סימן טומאה עצמאי, ואין הוא תלוי בשיער הצהוב. ולכן אם פשה הנתק, אין הכהן צריך לבדוק (לבקר=לחפש, לבדוק¹²¹) אם יש שיער צהוב, כי אין לכך משמעות. ברור שהאדם כבר טמא ולו רק בגלל הפשיון.

(ז) **ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו:** קיבלו חז"ל שאין מדובר כאן על שני תנאים שצריך שיצטברו ביחד, אלא על שתי אפשרויות חלופיות לטהרה. ועל כן הו' במילה "ושיער" משמעה כמילת "או"¹²². והפסוק נותן שתי אפשרויות נפרדות לכך שנתק יטהר: הראשונה - אם הנתק לא פשה לאחר הפטור (ובניגוד למקרה שדובר בפסוק ל"ה שהנתק פשה לאחר הפטור), האדם נשאר טהור. ואפשרות שניה - אם צמח בנתק שיער שחור, השחור מציל מפני השיער הצהוב או מפני הפשיון ומטהר את הנגע (עיין לעיל בפסוק לא).

דרשו חז"ל¹²³ (והובא כאן ברש"י) שלא רק הצבע השחור מציל. כל צבעי השיער שאינם צהוב מצילים את הנתק מלהיטמא. אבל הרמב"ם לא הזכיר זאת בהלכותיו, וכתב רק לגבי שיער שחור שמציל¹²⁴.

טהור הוא וטהרו הכהן: למדו חז"ל¹²⁵ מכאן (והובא ברש"י) שאם הכהן טעה בהלכה ואמר לאדם "טהור אתה" בניגוד להלכה - אין האדם טהור.

120. תו"כ ט, ט, ר"מ ח, ב.

121. תו"כ קל"ה וראה רס"ג, ראב"ע.

122. חזקוני

123. תו"כ קכ"ו, וכן קל"ז

124. ר"מ ח, ועיין במ"כ (כ)

125. תו"כ ק"מ ר"מ ט, ג.

והרמב"ם למד מכאן עוד חידוש: שאם היה נתק ובו סימן טומאה (שער צהוב או פשיון), אבל היה גם שער שחור שהציל את הנתק והאדם נטהר. אם לאחר מכן נשר השער השחור ונשאר סימן הטומאה, האדם עדיין ישאר בטהרתו¹²⁶.

פרשיית הבוהק

פרשה קצרה זו חוזרת לדיני נגעי עור הבשר. מדובר על אדם שהתגלה בבשרו כתם לבן, אבל הגוון הוא כהה יותר מגוון הלבן של קרום ביצה. ולמדנו כאן שאם הכתם הלבן הוא בגוון שפחות לבן ממראות הנגעים המוזכרים בפסוק ב - האדם טהור.

ויקרא פרק יג:

לח ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת בהרת לבנת: לט וראה הפהן
והנה בעור בשרם בהרת פהות לבנת בהק הוא פרח בעור טהור הוא:

לח) איש או אשה מגלים בעור בשרם כתמים לבנים. מתעורר החשד שמא זהו נגע צרעת, ולכן האדם בא לכהן לבדיקה.

לט) הכהן רואה שהבהרות "כהות לבנות", היינו: אמנם כתם לבן, אבל הגוון כהה יותר מגוון הלבן של קרום ביצה (שהוא המראה הכהה ביותר מכל מראות הנגעים).

בוהק הוא: כך נקרא בלשון התורה כתם טהור בגוון לבן כהה, שהוא פחות מגוון הלבנונית של מראות נגעים המטמאים.

126. נגעים י, ח, תו"כ קל"ח ר"מ ח, ח,

פרשיית נגעי קרחת וגבחת

הערה: למרות שפרשיית נגעי קרחת וגבחת היא לכאורה עצמאית, לא ניתן להבין אותה כראוי ללא לימוד מקדים של פרשיית נגעי ראש וזקן. על כן, האמור לקמן מסתמך על דברים שהתבארו כבר בפתחה לנגעי ראש וזקן.

ראשית צריך להבין: מהי קרחת ומהי גבחת? ראש האדם עשוי בצורה כדורית, כעין הר. החל מהמצח - הראש הולך ומתגבה עד שמגיע לפסגת הקודקוד, שם שיא הגובה. מנקודה זו הראש מתחיל להשתפל לכיוון העורף. בלשון התורה, מקום צמיחת השערות שבראש נחלק לשני חצאים: מחצית קדמית - מפסגת הראש (שיא גובה הראש) וכלפי הפנים והמצח. חצי זה (הכולל גם את מקום פיאות הראש), נקרא בתורה בשם "גבחת". מחצית אחורית - מפסגת הראש כלפי העורף. מחצית זו נקראת בתורה בשם "קרחת".

אדם שנשר כל השער ממחצית ראשו הקדמית - נקרא גיבח. אדם שנשר כל השער ממחצית ראשו האחורית - נקרא קרח¹²⁷. פירוש שני הפסוקים הראשונים בפרשה זו, תלוי בדעות השונות שהבאנו לעיל בפתחה לנגעי ראש וזקן, וכמו שנבאר.

ויקרא פרק יג:

מֵאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ קֶרֶחַ הוּא טְהוֹר הוּא: מֵאִשׁ מִפְּאֵת פָּנָיו יִמְרֹט רֹאשׁוֹ גִּבַּח הוּא טְהוֹר הוּא: מֵבֹכֵי יֵהִי בְּקֶרֶחַת אוֹ בְּגִבַּחַת נֹגַע לְבָן אֲדָמָדָם צָרַעַת פְּרַחַת שֶׁהוּא בְּקֶרֶחַתוֹ אוֹ בְּגִבַּחַתוֹ: מִגִּבַּחַת אוֹ מִפְּאֵת הַנֹּגַע לְבָנָה אֲדָמָדָמַת בְּקֶרֶחַתוֹ אוֹ בְּגִבַּחַתוֹ כְּמִרְאֵה צָרַעַת עוֹר בְּשָׂר: מִדֹּאִישׁ צְרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טָמֵא יִטְמְאֵנוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ נֹגְעוֹ:

(מ) קרח הוא טהור הוא: מדובר באדם שכל מחצית ראשו האחורית התקרחה. (מא) גבח הוא טהור הוא: מדובר באדם שכל מחצית ראשו הקדמית התקרחה. לשיטת רש"י (?) שאין שום קשר בין נתקים לבין נשירת שערות, לכאורה קשה: מה החידוש בפסוקים אלו האומרים שנשירת שער אינה מטמאת? הרמב"ן¹²⁸ הסביר פסוקים אלו לשיטת רש"י(?) כדלקמן: כאשר התקרחה מחצית הראש, הרושם המסוים שהיה נחשב עד עתה תחת השערות כנתק, אינו מהווה מעתה סימן לצרעת. ואולי עוד ניתן לומר לשיטת רש"י(?), ששני הפסוקים יתפרשו ממש כפשוטם.

127. נגעים י, תו"כ קמ"ד ר"מ ה.ח. מדברי הרמב"ן בפסוק כט נראה שמציאות כזו של קרח וגבח היתה מאד מצויה בזמנו. והמציאות הנפוצה מאד בימינו של התקרחות באמצע הראש, היא שהיתה בימיו בלתי רגילה.
128 בפסוק כ"ט

התורה מלמדת שנשירת שערות אינה נחשבת כלל כנגע צרעת. ולשיטה זו הפסוק בא במיוחד לשלול את מה שסבורים כל יתר המפרשים, היינו: לשלול שנשירת שערות היא נתק.

שיטת הרמב"ם ורוב המפרשים: התורה כאן מחדשת, שנשירת שערות בראש נחשבת כנתק רק אם נשארו בקרחת/גבחת גם שערות שלא נשרו (ולפי פשט דברי הרמב"ם לא משנה היכן נשארו השערות. העיקר שיש מקצת שערות שנותרו במקום כלשהו בקרחת או בגבחת). אבל אם היתה נשירה בראש מכל החלק הקדמי, או מכל החלק האחורי - כאן למדנו שהתקרחות זו לא נחשבת כנתק. ויש שנקטו שגם לדעת הרמב"ם, "כאן לימדה תורה ש"אין דין הנתקים אלא כאשר ימרט אמצעות הראש, וישאר השיער מקיף את הנתק מכל צד"¹²⁹.

שיטת הר"ש וחכמי צרפת: התורה כאן מלמדת שהתקרחות קבועה, כזו שאינה עתידה לעולם לחזור ולגדול, אינה נחשבת כנתק מטמא. ונשירת השערות שנזכרה בפרשת ראש וזקן שכן נחשבת כנתק, היא רק כשהנתוק הוא זמני ועתיד לחזור¹³⁰. שיטת הרמב"ם: נתק הוא רק כשיש שינוי מראה כלשהו בעור שממנו ניתקו השערות¹³¹. כאן לימדה התורה שנשירת שערות בלבד, ללא שיצטרף לכך שינוי מראה כלשהו בעור, אינה צרעת.

עם זאת, מדברי הרמב"ם נראה שהוא מסכים גם לדעת הר"ש, שבנוסף לשינוי מראה בעור צריך גם שהנשירה תהיה זמנית¹³².

ועל אף האמור בפסוק זה, קיבלו חז"ל¹³³: אם אדם התקרח מכל שערות ראשו (הן לפניו והן מאחור), או מכל שערות זקנו. ואדם זה עד היום לא היה מעולם מצורע מוסגר או מוחלט בנגעי הראש או הזקן, אזי דינו של אדם זה להסגר

129. החידוש שהנתק צריך להיות מוקף בשערות "מכל צד", מופיע ברמב"ם על התורה פסוק כ"ט. למרות ששיטת הרמב"ם בנתקים שונה משיטת הרמב"ם (כמו שביארנו בפתיחה להלכות נגעי ראש וזקן), הכסף משנה ה,ח העתיק מילים אלו מהרמב"ם והסביר באמצעותם גם את שיטת הרמב"ם. ולאחר שהכ"מ ניסח כך את דבריו, נמשכו אחריו גם התוספות יו"ט בפירושו למשנה י,י (כשכתב גם לשיטת הרמב"ם: "שהנתק מוקף בשיער"), וכן המ"כ אות (ח). אולם תימה, שבר"ם ח,א לא מצאנו כל זכר לכך שצריך שהשערות שיוותרו יקפו את הנתק "מכל צד". פשוט לשון הר"ם ח,א היא שדין קרחת וגבחת הוא רק בהתקרחות מלאה. אבל אם ההתקרחות אינה מלאה, אפילו נותרו מעט שערות מפוזרות, יתר הנשירה נחשבת כנתקי הראש והזקן, ואפילו אם הנשירה אינה מוקפת שערות "מכל צד". ומה שהכ"מ העתיק את הרמב"ם, לכאורה י"ל שהוא רק לעצם הרעיון שהחילוק בין נתק לבין קרחת וגבחת הוא בשאלה האם הכל ניתק או רק חלק מהשערות. ועל כן צ"ע מנין שגם לרמב"ם יצטרכו הקפת שערות "מכל צד". ואולי י"ל לשיטתם שהר"ם כן רמז לכך במש"כ ו,ג "שיהיה כל שחוצה לנגע...ראוי לפשיון". (ומקור דין זה מהתנ"ך מ"ד על פסוק יג,ג, ועין ברבא"ד ובנו"כ שתמעה על פסק זה של הר"ם שהוא לכאורה נגד דעת ר"א במשנה) ואמנם הר"ם כתב דין זה לגבי נגע, אבל משם אולי עולה שלשיטת הר"ם צריך שגם בנתק יהיה מוקף בשערות "מכל צד", ובכך הוא יהיה גם ראוי לפשיון מכל צד. ועיין גם בר"מ ח,ג לגבי נתקים שצריך להשאיר סביב הנתק ב' שערות, ושמה גם שם הכוונה "מכל צד" למרות שלא נזכר כך בר"מ בפירוש. 130 ובמ"כ אות (ח) הקשה, וכי כהן נביא הוא לידע אם השערות עתידות לחזור ולצמוח? ונשאר בצ"ע. 131 ראה במ"כ אות (ח) שכתב כן גם לשיטת הראב"ד.

132. בפירושו לפסוק כט: "וזה דעת חכמי הצרפתים בפירוש מסכת נגעים, וענין המשניות והברייתות שם נוטה לדבריהם".

133. תוספתא פרק ד, וראה גם נגעים י,ח-ט. וראה בחזו"א נגעים ג,ו לגבי התקרחות מחמת מחלה.

(מצורע מוסגר). ורק אם לאחר שבועיים של הסגר (שבוע+שבוע) לא צמח במקום הקרחת שער צהוב - נטהר אדם זה מהסגר¹³⁴. ולפי קבלת חז"ל זו, פסוקים מא-מב שטהרו אדם שהתקרח לחלוטין - מדברים רק על מי שרק מחצית ראשו (קרחת/גבחת) התקרה, או על מי שהיה כבר בעבר מוסגר או מוחלט בצרעת ראש/זקן. אולם אדם שבא בפעם הראשונה אל הכהן מחמת נגעי הראש, ובבואו כל ראשו/זקנו מוקרח משיער - כן צריך הסגר, ועל מקרה זה לא דיבר הפסוק.

מב) וכי יהיה בקרחת: כאן למדנו שהדין האמור בפסוקים הקודמים "טהור הוא", אין משמעותו שאין כלל טומאת צרעת בקרחת וגבחת. אלא הכתוב הקודם רק חידש שנשירת השערות בפני עצמה, או הרושם המסוים לדעת רש"י(?) (וכפי שביארנו זאת לכל אחת ואחת מהדעות), אינם נחשבים יותר כנתק. אבל יכולים להופיע נגעים אחרים בקרחת וגבחת שהתקרחו.

ומהי צרעת הקרחת והגבחת? בפסוק מ"ג נאמר שהיא "כמראה צרעת עור בשר". וקיבלו חז"ל שעל מקום ההתקרחות יחולו כל דיני נגעים שעליהם למדנו בצרעת עור הבשר (אחד משמונת המראות + סימן טומאה). ויש רק הבדל אחד בין עור הבשר לקרחת וגבחת: שיער לבן אינו נחשב כאן כסימן טומאה (אלא רק מחיה ופשוין)¹³⁵.

יש להעיר שרש"י בפסוק מ' שכתב שקרחת וגבחת מטמאים בשיער לבן, והוא נגד קבלת חז"ל¹³⁶. ובתורה תמימה כתב שטעות סופר נפלה ברש"י¹³⁷. מב) נגע לבן אדמדם: התורה הזכירה כאן רק מראה פתוך. אבל קיבלו חז"ל¹³⁸ שכל שמונת מראות נגעי עור בשר מטמאים בקרחת וגבחת, ובדיוק כמו בעור הבשר.

צרעת פורחת: יתכן שזו צרעת פורחת¹³⁹, ולכן אדם זה צריך הסגר. ונגע זה לא יחשב כצרעת מוחלטת עד שיצטרף למראה זה אחד מסימני הטומאה (מחיה או פשוין).

מג) והנה שאת הנגע: יש לקרוא את המילה "הנה" כאילו כתוב "אם"¹⁴⁰, ומשמעות הכתוב: ואם שאת הלבנה לבנה אדמדמת.

כמראה צרעת עור בשר: לפי קבלת חז"ל, פסוק זה מלמדנו שרק אם יצטרף למראה זה סימן טומאה, האדם יחשב מצורע מוחלט, וכפי שהדין כך גם בצרעת

134. ר"מ ח, יג. וכתב הכסף משנה בשם הר"ש שלפי זה דין מי שהתקרח בכל ראשו מקביל למי שפרחה הצרעת בכל גופו ("כולו הפך לבן") שהתבאר לעיל בפסוקים יב-יד. ואם מתוך טומאה טהור, ואם מתוך טהרה טמא. ועיין גם במ"כ אות ט).

135. נגעים י, תו"כ קמ"ז ר"מ ה, ט.

136. ראה גם במנחת חינוך מצוה קס"ט אות ח.

137. וראה במהדורת תורת חיים (מוסד הרב קוק) כתבו שבכת"י נמצאה גירסא ללא המילים "שיער לבן".

138. תו"כ קמ"ט בדעת רבי, הובא גם ברש"י.

139. רס"ג

140. רס"ג

עור הבשר¹⁴¹. ועוד למדו מכאן, שבקרחת גבחת ההסגר הוא שני שבועות, כמו בעור הבשר.
(מד) בראשו נגעו: כי נגעו בראשו¹⁴².

בעמוד הבא תרשים זרימה לנגעי ראש וזקן, לפי שיטת הרמב"ם ורוב המפרשים¹⁴³:

דיני פריעה ופרימה

מה והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה
וטמא טמא יקרא: מו פל ימי אשר הנגע בו טמא טמא הוא בַּדָּד יֵשֵׁב מִחוּץ
לְמַחֲנֵה מוֹשְׁבוֹ:

מה) פסוק זה עוסק באדם שהוא מצורע מוחלט.

בגדיו יהיו פרומים - קרועים¹⁴⁴.

ראשו יהיה פרוע - אסור בגילוח ותספורת.

ועל שפם יעטה - מכסה את פניו במין צעיף, שמכסה את פיו ושפמו¹⁴⁵. ולדעת

הראב"ע טעם דין זה "שלא יזיק המצורע ברוח פיו".

וטמא טמא יקרא - חובה על המצורע להודיע לכולם שהוא טמא, על מנת

שהטהורים יפרשו ממנו¹⁴⁶.

מחוץ למחנה מושבו - קיבלו חז"ל שמצורע שיש נגע בגופו, משתלח רק מערי

ארץ ישראל המוקפות חומה מימות יהושע בן נון¹⁴⁷ (דין זה מיוחד רק לנגעים

שבגוף האדם. שכן בגד ובו נגע¹⁴⁸, או אבני הבית המנוגע¹⁴⁹, משתלחים מחוץ

לעיר אפילו אין לה חומה כלל).

141. ר"מ ה,ט. וכמוכן מלבד שיער לבן שאינו סימן טומאה בקרחת וגבחת.

142. רס"ג.

143. לשיטת הר"ש וחכמי צרפת יש להוסיף עוד תנאי: רק אם הכהן מצא שההתקרחות היא זמנית. ולשיטת הרמב"ן בנוסף להתקרחות במקום הנתק, צריך שיהיה גם שינוי מראה מהצבע הטבעי של העור, וכן ששערות יקיפו את הנתק מכל צד. ולשיטת רש"י (?) אין מדובר כלל בהתקרחות ונשירת שער.

144. תו"כ קנ"ג ר"מ י,ו.

145. ר"מ י,ו.

146. ר"מ י,ח.

147. כלים א,ז. תו"כ צ"ה ר"מ י,ז.

148. ר"מ י,טו.

149. ר"מ טז,א.

אדם מגלה נשירת שער בראש או בזקן

האם גודל הנשירה כגריס?

טהור

כן

לא

האם יש שער שחור?

כן

טהור

לא

האם יש שער צהוב?

כן

טמא מוחלט

לא

הסגר ראשון

לאחר שבוע הסגר ראשון

האם התמעט מגריס?

כן

טהור

לא

האם יש שער שחור?

כן

טהור

לא

האם יש שער צהוב או פשיון?

כן

טמא מוחלט

לא

גילוח, והסגר שני

לאחר שבוע הסגר שני

האם התמעט מגריס?

כן

טהור

לא

האם יש שער שחור?

כן

טהור

לא

האם יש שער צהוב או פשיון?

כן

טמא מוחלט

לא

טהור

פתיחה לצרעת בגדים

כתב הרמב"ן: "זה (היינו: צרעת בגדים) איננו בטבע כלל, ולא הווה בעולם. אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועוון יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי סר ה' מעליו"¹⁵⁰.

צרעת בגדים יכולה להיות רק בדברים הבאים:
בגד העשוי מצמר או מפשתים, פקעת של חוטי צמר או של חוטי פשתים, או כל כלי מעור (אף אם אינו עשוי ללבישה)¹⁵¹.
המראות שבצרעת בגדים הם: כתם בגודל כגריס, בצבע ירוק או אדום. ויש שלושה גוונים של מראות לפי עוצמת הצבע, וכפי שנפרט¹⁵²:
ירוק שבירוקין (ירוק מאד) - גוון זה ירוק הרבה ככנף הטווס וכהוצי הדקל.
אדום שבאדומים (אדום מאד) - גוון זה אדום כזהורית יפה¹⁵³.
שני מראות אלו נקראים בחז"ל "מראה ראשון".
ירוק רגיל ואדום רגיל. מראות אלו נקראים בחז"ל "מראה שני".
ירוק חלש ואדום חלש. מראות אלו נקראים בחז"ל "מראה שלישי".

המראה הראשון - בכל מצב ייחשב תמיד כמראה צרעת.
המראה השלישי - תמיד טהור¹⁵⁴.
המראה השני - לפעמים טהור ולפעמים טמא (אם האדם כבר היה טמא - זה מראה מטמא. ואם עדיין לא נזקק לטומאה - המראה השני טהור¹⁵⁵). הכל כמו שנבאר לקמן בפסוקים.

בנגעי בגדים יש רק סימן טומאה אחד: הפשיון. אולם בנגעים שאינם בגוף האדם (בגדים ובתים), תתכן צרעת מוחלטת גם ללא שיתווסף לנגע סימן טומאה כלל, וכפי שנבאר.
בכל מקרה, לעולם לא תהיה צרעת מוחלטת בבגדים בפעם הראשונה שבאים אל הכהן.

ויקרא פרק יג:

150 בדומה לכך גם בר"ם בסוף הלכות טומאת צרעת.
151. ר"מ יגד. כל הכלים העשויים מעור מטמאים בנגעים, כולל מנעלי עור וכלי עור. ולענין נגעים אין הבדל בין כלי עור שיש להם בית קיבול לבין פשוטי כלי עור.
152 מ"כ אות (כד). וראה גם בתו"כ תו"כ קס"א ובר"מ יב,א
153. תו"כ, תוספתא נגעים פ"א, ר"מ יב,א
154. תו"כ קע"ה. וראה נגעים יא,ה וכן בכס"מ על הר"ם יב,א
155. ראה בכ"מ על הר"מ יב,א

מז והבגד פי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: מח או בשתי או בערב לפשתים ולצמר או בעור או בכל מלאכת עור: מט והיה הנגע ירקרק או אדמדם בבגד או בעור או בשתי או בערב או בכל כלי עור נגע צרעת הוא והראה את הכהן: נ וראה הכהן את הנגע והסגיר את הנגע שבעת ימים: נא וראה את הנגע ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב או בעור לכל אשר יעשה העור למלאכה צרעת ממארת הנגע טמא הוא: נב ושרף את הבגד או את השתי או את הערב בצמר או בפשתים או את כל כלי העור אשר יהיה בו הנגע כי צרעת ממארת הוא פאש תשרף: נג ואם יראה הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור: נד וצנה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע והסגירו שבעת ימים שנית: נה וראה הכהן אחרי הכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא פאש תשרפנו פחתת הוא בקרחתו או בגבחתו: נו ואם ראה הכהן והנה פשה הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב: נז ואם תראה עוד בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור פחתת הוא פאש תשרפנו את אשר בו הנגע: נח והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר: נט זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו:

מז) והבגד: קיבלו חז"ל שרק בגד לבן מטמא בנגעים¹⁵⁶. ואם הבגד עשוי משבצות בצבעים שונים - הנגע מטמא רק כאשר הוא נמצא בחלקים הלבנים¹⁵⁷.
 בבגד צמר: קיבלו חז"ל שרק צמר רחלים נחשב כצמר¹⁵⁸.
 מח) או בשתי או בערב: כאן למדנו שגם פקעת של חוטין מצמר או פשתן יכולה להיטמא בנגעים, אם מופיע על הפקעת נגע בגודל כגריס בגוון המטמא.
 או בעור: כל כלי העור מטמאים בנגעים, ואפילו אינם בגד. וקיבלו חז"ל שבעורות, גם צבועים בידי שמים מטמאים¹⁵⁹.
 או בעור, או בכל מלאכת עור: רש"י פירש שהמילים "או בעור" באו לרבות עור גולמי שעדיין לא נעשתה בו מלאכה. אבל לדעת הרמב"ם "העור שהוא גולם קודם שעשה ממנו כלים, אינו מטמא בנגעים"¹⁶⁰. וכנראה שהרמב"ם יפרש שהמילים "או בעור" באו לרבות בין עורות קשים ובין עורות רכים¹⁶¹.
 וקיבלו חז"ל שעורות חיות הים אינם מטמאים בנגעים¹⁶².
 מט) ירקרק או אדמדם: כאן יש לשים לב שבלשון התורה (שלא כנהוג בעברית המדוברת כיום) הכוונה לצבע חזק מאד, ירוק מאד או אדום מאד, "מראה ראשון"

156. נגעים יא, ג תו"כ קס, ג-ד ר"מ יב, י

157. נגעים יא, ז תו"כ קע"ז ר"מ יב, ג

158. נגעים יא, ב ר"מ יג, ג

159. נגעים יא, ג תו"כ סוף ק"ס דעת ר"ש. ר"מ יג, א-ד

160. נגעים יא, ג רתו"כ ק"ס, י-יא "מ יג, ד

161. כך נראה מלשון הר"מ יג, א

162. נגעים יא, א תו"כ קסט, ר"מ יג, ה

שהזכרנו בפתיחה. קיבלו חז"ל שמראה שני אינו מטמא בבגדים בפעם הראשונה שמביאים את הבגד אל הכהן¹⁶³.

בבגד או בעור: למרות שכבר למדנו זאת בפסוק הראשון, התורה פירטה פעם נוספת את האובייקטים שיחולו בהם דיני צרעת הבגדים. בהמשך הפרשה התורה חוזרת שמונה פעמים על כך! וביאר הרמב"ן שהתורה רוצה להדגיש פעם אחר פעם שמדובר בדבר ניסי ובלתי טבעי לחלוטין, ולמרות זאת תחול הצרעת בחומרים אלו.

נ) והסגיר את הנגע: הצרעת אינה מוחלטת בשלב זה. בצרעת הבגד לעולם לא יכולה להיות טומאה מוחלטת בפעם הראשונה שבאים אל הכהן.

לתשומת הלב: בהסגר הראשון לא מכבסים את הבגד לפני ההסגר (ובכך שונה הסגר ראשון מהסגר שני, כפי שיפורט לקמן).

והסגיר: כבר ביארנו לעיל יג, ד שיש מחלוקת מהו ההסגר. לרש"י יש לסגור מאחורי הדלת. לשיטת הרמב"ם ההסגר הוא רק באמירת הכהן שהבגד מוסגר¹⁶⁴. ולרא"ש הכהן מסמן בכלי כתיבה פס המקיף מסביב ("סוגר") את הכתם.

נא) פסוק זה מלמד שהפשיון הוא סימן טומאה בבגדים. במקרה הנזכר בפסוק זה הנגע נשאר בגוון המטמא, כעת התווסף לו גם סימן הטומאה, ולכן הצרעת מוחלטת.

וקיבלו חז"ל שאם גוון הכתם נהפך לאחר ההסגר הראשון ל"מראה שלישי", הבגד נטהר¹⁶⁵.

צרעת ממארת: רש"י פירש שני פירושים: צרעת מכאיבה או צרעת מקוללת¹⁶⁶. רש"י הביא כאן דרשת חז"ל¹⁶⁷ שאין צורך לשרוף את "אומריות הבגד". מהן "אומריות"? בזמנם היו נוהגים לעשות בשפת הבגד חוטים עבים יותר, שמטרתם לקישוט או לשמירה שהבגד לא יקרע. ולמרות שהאומריות הם חלק מהבגד, גזירת הכתוב היא שאין צריך לשרוף האומריות¹⁶⁸. וכך פסק גם הרמב"ם¹⁶⁹.

נב) כאן למדנו שבגד שהצרעת בו הוחלטה (מראה ראשון+פשיון) - יש לשרוף את כולו¹⁷⁰.

נג) כאן למדנו שאם הנגע לא פשה כלל, ונשאר במראיתו הקודמת (מראה ראשון ללא פשיון), צריך להסגיר הסגר שני.

וקיבלו חז"ל שלאחר הסגר ראשון, גם אם הנגע הוכחה למראה שני - יש להסגירו הסגר שני. והסגר זה של מראה שני יהיה אפילו אם המראה השני פשה¹⁷¹.

163. כך כתב הכ"מ יב, א

164. מ"כ אות (כג)

165. ר"מ יב, א

166. לשון "סילון ממאיר" (מכאיב), או תן בו מארה (קללה). ראה תו"כ קס"ו

167. תו"כ קס"ז וכך גם במשנה נגעים יא, י.

168. תפא"י נגעים יא, י

169. נגעים יא, י ר"מ יג, י

170. ר"מ יג, א

171. נגעים יא, ה ר"מ יב, א. והנה לפי פשט הר"מ, רק מראה שני שבנוסף לכך גם פשה

אבל אם לאחר הסגר ראשון הוכחה הנגע למראה שלישי - הבגד טהור לאחר כיבוס¹⁷².

נד) כאן למדנו שבגד שדינו להסגר פעם שניה, צריך לכבסו לפני ההסגר השני (ובהסגר ראשון אין מכבסים, כמו שכתבנו לעיל בפסוק נ'). הכיבוס הנזכר כאן אינו באבקת כביסה רגילה. קיבלו חז"ל שהכיבוס נעשה ע"י שבעה סממנים מסוימים, שיש להעבירים על הכתם בסדר מסוים¹⁷³. ויש לכבס ביחד עם הנגע מעט מן הבגד שסביבו¹⁷⁴.

נה) הפסוק מדבר על מצב בו גם לאחר ההסגר השני (כולל גם הכיבוס שנעשה לכתם לפני ההסגר השני), הנגע נשאר באותו מצב כמו לאחר ההסגר הראשון: מראה בגודל כגריס בדרגה ראשונה, בלי שום שינוי וללא פשיון. ומחדשת כאן התורה שאף על פי שלא הצטרף סימן הטומאה (פשיון) - הנגע טמא מוחלט, ויש לשרוף הבגד. ואם כן מצאנו בצרעת בגדים חידוש, שתתכן (לאחר שני הסגרות וגם כיבוס) טומאה מוחלטת בנגע, וזאת על אף שלא הצטרף סימן טומאה.

לא הפך הנגע את עינו: מילים אלו דורשות תשומת לב. שכן התורה באה כאן ללמד דין חדש: רק אם הנגע לא הפך את עינו - אז יחול דין השריפה שבהמשך הפסוק. אבל אם יהיה מקרה אחר בו הנגע "כן יהפוך את עינו", אז יחול דין אחר. וכעת עלינו לברר: מה זה "הפיכת עין הנגע"? על איזה מקרה מדובר, ומה יהיה אז הדין האחר?

על מנת להבין היטב את דעות המפרשים בענין "הפיכת עין הנגע", נעיין תחילה גם בפסוק נ"ו. שם הפסוק מדבר על נגע ש"כהה", ופירשו חז"ל (תו"כ) שמדובר על נגע שכהה ממראה ראשון למראה שני. ובפסוק נ"ו התורה מלמדת שבמקרה של ה"כהה", הדין הוא שקורעים את הנגע מהבגד. אולם מפשט הכתובים עדיין לא ידוע: מה יהיה דין הבגד לאחר שקרענו ממנו את הנגע? האם הוא טהור, או אולי יוסגר מתחילה, או שמא דין אחר?

לאחר שעיינו גם בפסוק נ"ו, כעת עלינו לברר: האם המושגים "הפיכת עין הנגע" שבפסוק נ"ה ו"כהה" הנגע" שבפסוק נ"ו הם מושגים מקבילים זה לזה, או מושגים שונים?

בפירוש פסוקים אלו נחלקו רש"י והרמב"ם.

שיטת רש"י: "הפיכת עין הנגע" הנזכרת בפסוק נ"ה, היא אותו מושג כמו "כהה" הנגע" הנזכרת בפסוק נ"ו. בפסוק נ"ה התורה מלמדת מה הדין אם הנגע לא כהה

דינו להסגר. אולם לפי דברי הכ"מ שם, מוכרחים לומר שגם מראה שני שלא פשה יש להסגיר. וממילא את דברי הר"מ יש לפרש שכוונתו שאפילו פשה דינו להסגר (ולא לשריפה). וכך נכתב גם בהערה אלמונית למטה (שמופיעה בדפוס וילנא) במ"כ סימן (כד).
172 ר"מ יב, א.

173. זבחים צה"ר יב, ה. ופירוט הסממנים וסדרם מפורט בר"מ הלכות איסורי ביאה ט, לז.

174 תו"כ קס"ט הובא כאן ברש"י.

(שאז שורפים), ובפסוק נ"ו התורה מלמדת מה הדין אם הנגע כן כהה. ולדעת רש"י, השינוי הנזכר גם בפסוק נ"ה וגם בפסוק נ"ו הוא מ"מראה ראשון" ל"מראה שני"¹⁷⁵. ולפי רש"י פסוק נ"ה מלמד ששורפים את הבגד רק אם הנגע נשאר בגוון "מראה ראשון". אולם אם הנגע כן "יהפוך את עינו", והיינו לשיטה זו: יכהה למראה שני, יחול עליו הדין שבפסוק נ"ו: לקרוע את הנגע ולשים מטלית. ומה דינו של הבגד הנ"ל לאחר שהנגע נקרע ממנו? הביא רש"י מחלוקת בתו"כ. [רש"י ציטט רק את דעת רבי יהודה שצריך להסגיר נגע זה¹⁷⁶. רש"י לא ציטט את דעת חכמים, ואכן יש כאן כמה גירסאות בדברי חכמים, כך שדעתם במקרה זה לא ברורה לנו¹⁷⁷].

שיטת הרמב"ם: משינוי הלשון בין פסוק נ"ה ("הפיכת עין הנגע") לבין פסוק נ"ו ("כהיית הנגע") עולה, שמדובר בשני דברים שונים ונפרדים.

ולכן פירש הרמב"ם, ש"הפיכת עין הנגע" שבפסוק נ"ה הוא היפוך באותה דרגה: נגע שנשאר באותה דרגה של "מראה ראשון", אך התהפך ממראה אדום מאד, למראה ירוק מאד (או להיפך).

ולדעת הרמב"ם, באה כאן התורה ללמד דין חדש, המיוחד רק לנגעי בגדים¹⁷⁸: אם לאחר הסגר שני הנגע "כן יהפוך את עינו" (היינו: שיתהפך בין שני מראות בדרגה ראשונה: מאדמדם לירקרק או להיפך¹⁷⁹), אז יחול דין אחר. אולם בתורה לא נאמר במפורש: מהו הדין החדש שיחול אז?

ומפרש הרמב"ם שעל בגד זה ש"הפך את עינו" יחול אותו דין שנאמר בפסוק נ"ו לגבי בגד שכהה (ממראה ראשון למראה שני): אין צריך לשרוף את הבגד, אלא קורע הנגע ושורפו, ועל שאר הבגד שם מטלית¹⁸⁰.

ומה יהיה דין הבגד לאחר שעשינו זאת? לדעת הרמב"ם מכבס וטהור¹⁸¹. וכך יסבור הרמב"ם גם בדין הבגד שכהה, כפי שנבאר בפסוק נ"ו.

175 כמפורש בתו"כ קע"ג בפסוק נ"ו

176. הכ"מ הביא בשם הרא"ם שרבי יהודה רואה זאת כנגע חדש וההסגר הוא הסגר ראשון, שהרי לא מצאנו בנגעי בגדים הסגר שלישי.

177. על הגירסאות השונות ראה עוסקת בנגע שהפך מירקרק לאדמדם או איפכא, וכמו שפירש הרמב"ם. אולם רש"י שפירש "הפך הנגע את עינו - הוכחה ממראיתו" לא יסיים להבנת המלבי"ם.

178 בכל שאר סוגי הצרעת, הפיכה ממראה טומאה אחד למראה טומאה אחר אינה משנה שום דין. ראה מה שכתבנו לעיל יגה, על המילים "והנה הנגע עמד בעיניו".

179 בפשט דברי הר"מ לא מצאנו מה לדעתו יהיה הדין אם בנוסף לכך גם פשה. מדברי הכ"מ "הא אם הפך את עינו מאחר דלא פשה" עולה שאם פשה יש לשרוף הבגד (ובהתאם לשיטה זו כתבנו בתרשים זרימה). אולם במ"כ אות (כה) כתב "'בין שפשה או לא".

180 ונקל לראות הקושי שבכל שיטה: לרמב"ם מרווח הרבה יותר שינוי הלשון בין המושגים "הפיכת עין הנגע" ו"כהיית הנגע". אולם הדוחק בשיטת הרמב"ם הוא שאם אכן יש כאן דין חדש, הרי שלא נתבאר בכתוב מה יהיה הדין אז. וזהו חידוש של הר"מ שיחול אותו דין שבפסוק נ"ו.

181. ר"מ יב, א וכפי שפירשו הכסף משנה. וראה נגעים יא,ד. והראב"ד חלק בזה על הר"מ, ולדעתו נגעי בגדים אינם שונים בדין זה מכל יתר הנגעים. ולכן במצב שכזה הדבר מוגדר כ"עמד במראיתו", והבגד טמא מחלט יש לשורפו.

פחתת היא: רש"י פירש "נגע שמראיו שוקעין", והיינו נגע שהוא טמא¹⁸². בקרחתו או בגבחתו: לפי מדרש חז"ל (המובא גם ברש"י) כוונת התורה לומר שדיני צרעת בגדים יחולו בין על בגד ישן ובין על בגד חדש. ובגד ישן נקרא בלשון התורה "קרחת" (כמו הקרחת שהיא החלק האחורי שבראש, זה שכבר עבר), ובגד חדש נקרא "גבחת" (כמו הגבחת שהיא החלק הקדמי)¹⁸³. והביא רש"י כאן דרשת חז"ל¹⁸⁴, שהשימוש במילים "קרחת וגבחת" השייכות לפרשת נגעי אדם נועדו לרמוז לגזירה שווה בין נגעי אדם לנגעי בגדים. שהרי בנגעי אדם למדנו (לעיל פסוק יג) שאם לאחר הסגר או החלט הצרעת כיסתה את כל גוף האדם ("כולו הפך לבן") - הנגע טהור. ומהגזירה שווה אנו כעת למדים שגם בבגדים כך הדין: אם הכתם הירקרק או האדמדם פשה בכל הבגד לאחר הסגר או החלט, נטהר הבגד.

נו) והנה כהה הנגע: כפי שהובא לעיל בפסוק נ"ה, בין לרש"י ובין לרמב"ם פסוק זה עוסק בנגע ש"כהה" לאחר הסגר שני ממראה ראשון למראה שני, מבלי שהיה פשוט¹⁸⁵. דינו של בגד זה: הבגד ניצל משריפה, אבל יש לקרוע את הכתם מהבגד ולשורפו. וקיבלו חז"ל שלאחר מכן צריך לתפור במקום הקרוע מטלית חדשה¹⁸⁶. מה יהיה דינו של הבגד לאחר מכן?

לשיטת רש"י בפסוק נ"ה, יש מחלוקת תנאים מה הדין (לרבי יהודה מסגירים, ודעת חכמים אינה ברורה לנו). לרמב"ם דינו של בגד זה - מכבס וטהור¹⁸⁷. ומה ההלכה במקרה שהנגע הפך למראה שלישי? כתב הרמב"ם שבמקרה כזה הבגד טהור לגמרי, וצריך רק לטבלו שנית כדין המפורש לקמן בפסוק נח¹⁸⁸.

נמצא איפוא, שיש שתי מחלוקות בין הרמב"ם לרש"י:

א. נגע שכהה לאחר הסגר שני ממראה ראשון למראה שני (המקרה בו עוסק פסוק נ"ו הן לשיטת רש"י והן לשיטת הרמב"ם). לכל הדעות קורע הנגע מהבגד, ככתוב במפורש בתורה. אולם נחלקו מה דינו של הבגד לאחר מכן: לרש"י יש מחלוקת תנאים מה דין הבגד¹⁸⁹, והרמב"ם פסק שמכבס וטהור. ב. דין נגע שלאחר הסגר שני התהפך בין שני מראות מדרגה ראשונה (הפיכת

182. כך מצאנו גם בצרעת בתים, שבמראה מטמא הנגע נראה כאילו הוא שוקע (לקמן יד, לז).

183. אונקלוס, רש"י, ר"מ יב, ט.

184. נדה יט. סנהדרין פז: ר"מ יב, ח.

185. בתו"כ מפורש שמדובר בכהיה ממראה ראשון למראה שני. ואם הנגע פשה, אפילו אם כהה למראה שני, הדין הוא ששורף הבגד. ראה בכ"מ על הר"ם יב, א.

186. נגעים יא, ה. ר"מ יב, א.

187. דבר זה אינו מפורש בר"מ, אולם הכ"מ כתב שכך מוכרחים לפרש שיטת הרמב"ם את הפסוקים. וגם במ"כ אות (כה) כתב דין זה לדעת הר"מ, בלי לציין שהמקור לדין זה הוא הכרח הפסוק. בהערה למטה שנדפסה במ"כ דפוס וילנא תמה עליו על כך המעיר האלמוני, אולם לפי מש"כ צדק המ"כ בדבריו.

188. ר"מ יב, א.

189. כאמור לעיל, דעת חכמים לא ברורה לנו. ואם דעת חכמים היא שטהור, אז יתכן שלהלכה גם רש"י יפסוק שטהור, ואם כן אין במקרה זה שום מחלוקת להלכה בין הרמב"ם ורש"י.

עין הנגע לדעת הרמב"ם בפירוש פסוק נ"ה). לרמב"ם דינו כמו הנגע שכהה שבפסוק נ"ו. ורש"י (שלא פירש כרמב"ם את "הפיכת עין הנגע") כנראה יסבור כדעת הראב"ד, החולק על הרמב"ם וסובר שבגד זה טמא מוחלט ויש לשורפו. (וזאת תראה עוד: הפסוק עוסק בנגע שחזר לבגד "לאחר הפטור", היינו אחרי שכבר נפסק לאדם שהנגע טהור באחד מהאופנים המבוארים לעיל. אם לאחר מכן בכל זאת חזר הנגע לבגד בגודל כגריס¹⁹⁰ - הבגד טמא מוחלט ויש לשורפו. נח) אשר תכבס וסר מהם הנגע: מדובר כאן על מקרים בהם הכיבוס היה על פי הדין (כגון: על פי הוראת הכהן לאחר הסגר ראשון, כנזכר בפסוק נד לעיל), ולאחר מכן הנגע לא חזר. במצב שכזה אמנם הבגד נפטר מנגע הצרעת, אבל טומאת הבגד לא סרה ממנו עד שיטבילו כעת את הבגד במקוה¹⁹¹. וכבס שנית: המילה כיבוס שנזכרת כאן משמעותה: טבילה במקוה טהרה¹⁹².

בעמ' 44-45 תרשים זרימה לנגעי בגדים.

190. נגעים יא,ז ר"מ יב,ד.

191. רש"י כאן, ר"מ יב,א. ולאחר טבילה יש להמתין להערב שמש.

192. רש"י עפ"י אונקלוס

צרת בתים

הקושי המרכזי בצרת בתים אינו בפירוש הכתובים, אלא בסדר הפסוקים. שכן רש"י פירש (עפ"י חז"ל) שישנם פסוקים שלא נכתבו בסדר הנכון¹⁹³. ועוד כתב הרמב"ם, שרוב דיני נגעי בתים אינם מפורשים בכתוב, אלא דברי קבלה הן¹⁹⁴. ובצרת בתים, כמו בצרת בגדים, יש דין מיוחד, שבמקרים מסוימים תתכן צרת מוחלטת בלא צירוף סימן טומאה נוסף. הלכה מיוחדת יש בצרת בתים, שיתכן הסגר של שלוש שבועות, וכפי שנבאר. לדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון, מעולם לא היה בית מנוגע, וגם לא עתיד להיות. ולדעה זו כל הפרשה נכתבה רק משום "דרוש וקבל שכר"¹⁹⁵.

פרשת מצורע, ויקרא פרק יד:

לג וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמור. לד פי תבאו אל-ארץ פגען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. לה ובא אשר-לו הבית והגיד לכהן לאמור פגע נראה לי בבית. לו וצוה הכהן ופגו את-הבית בטרם יבא הכהן לראות את-הנגע ולא יטמא כל-אשר בבית ואחר פן יבא הכהן לראות את-הבית. לו וראה את-הנגע והנה הנגע בקירת הבית שקערורות ירקרקות או אדמדמות ומראיהן שפל מן-הקיר. לח ויצא הכהן מן-הבית אל-פתח הבית והסגיר את-הבית שבעת ימים. לט ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית. מ וצוה הכהן וחלצו את-האבנים אשר בהן הנגע והשליכו אותה אל-מחוץ לעיר אל-מקום טמא. מא ואת-הבית יקצע מבית סביב ושפכו את-העפר אשר הקצו אל-מחוץ לעיר אל-מקום טמא. מב ולקחו אבנים אחרות והביאו אל-פתח האבנים ועפר אחר יקח וטח את-הבית. מג ואם-ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את-האבנים ואחרי הקצות את-הבית ואחרי הטוח. מד ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא. מה ונתץ את-הבית את-אבניו ואת-עציו ואת כל-עפר הבית והוציא אל-מחוץ לעיר אל-מקום טמא. מו והבא אל-הבית כל-ימי הסגיר אתו יטמא עד-הערב. מז והשכב בבית יכבס את-בגדיו והאכל בבית יכבס את-בגדיו. מח ואם-בא יבא הכהן וראה והנה לא-פשה הנגע בבית אחרי הטח את-הבית וטהר הכהן את-הבית פי נפא הנגע.

לד) כי תבואו אל ארץ כנען: בתים שבחו"ל אינם מטמאים בנגעים¹⁹⁶ (וזה דין

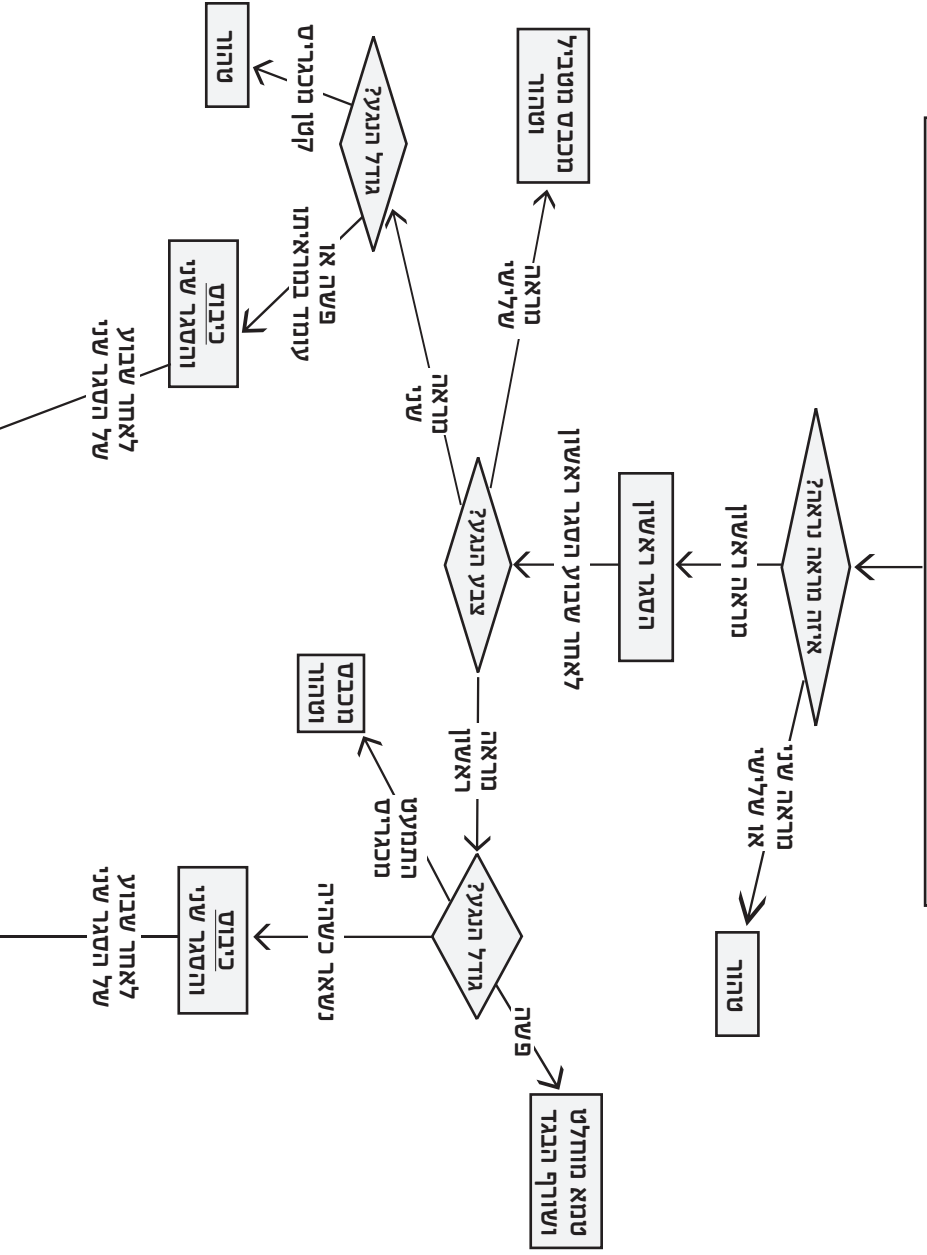
193. ועיין רמב"ן שיישב את הסדר הנוכחי אליבא דהלכתא גם על דרך הפשט, ומלשון הרמב"ם ייראה שהוא מסכים בזה להרמב"ן.

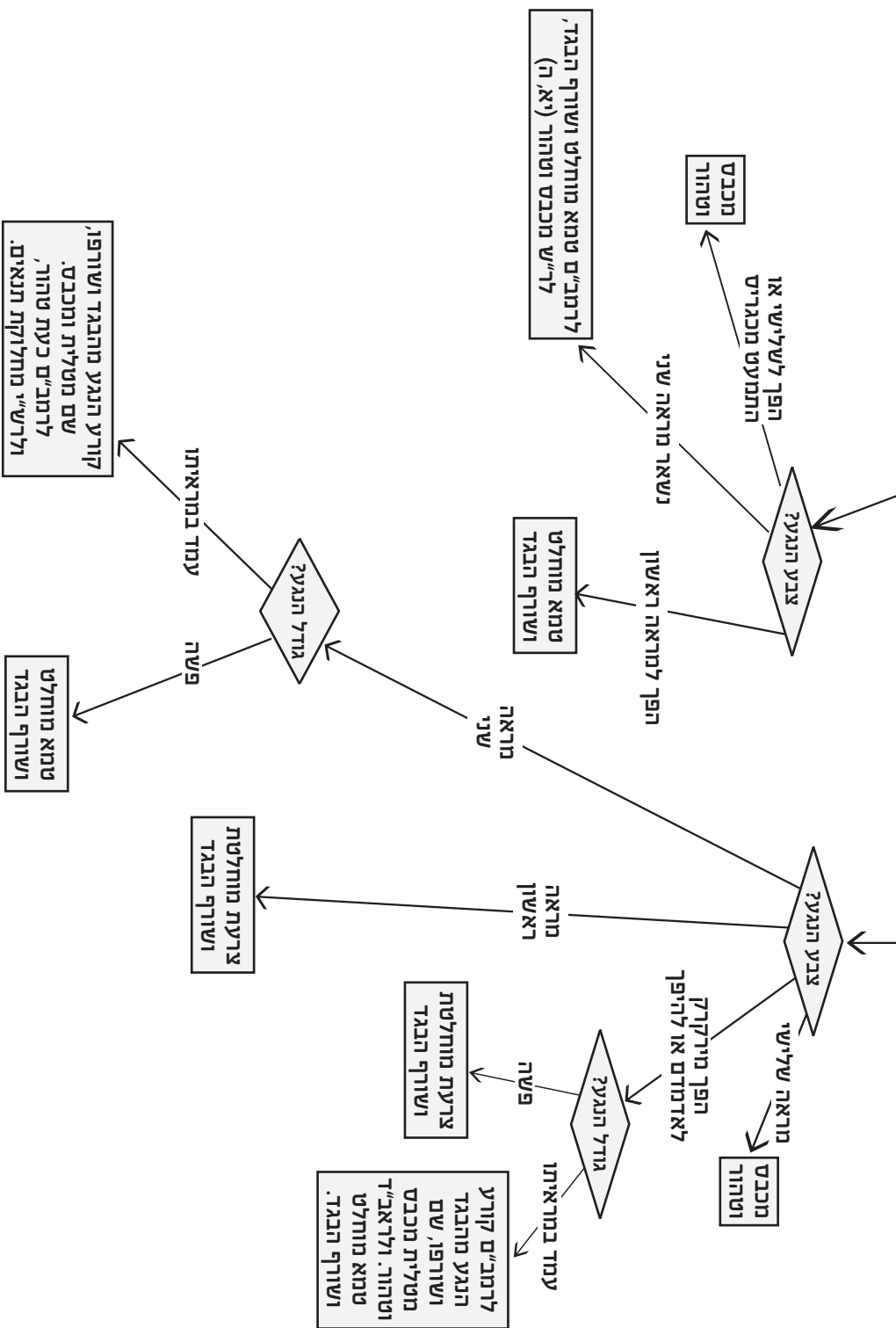
194. ר"מ טו, א.

195. סנהדרין עא.

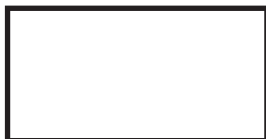
196. נגעים יב, א, ד תו"כ ע"ד ר"מ יד, יא.

"והבגד כי יהיה בו נגע צרעת": בגד צמר, פשתים, כל כלי העור או פקעת חוטי צמר ופשתים, שנראה בהם מראה ירוק או אדום בגודל לפחות כמריס.

מיוחד רק לצרעת בתים, שכן כל יתר סוגי צרעת נוהגים גם בחו"ל¹⁹⁷). ואף בארץ ישראל חלים דיני צרעת בתים רק בבית של ישראל ולא של נכרים. אולם בעיר ירושלים יש דין מיוחד, שבתים שבה לא מטמאים בנגעים¹⁹⁸.
(לה) כנגע נראה לי: הלכה למשה מסיני ששיעור נגע צרעת בתים הוא לפחות בגודל שני גריסים¹⁹⁹ (ולא גריס אחד כבכל שאר סוגי הצרעת). והיינו מלבן ברוחב של 16.8 מ"מ, ואורך 33.6 מ"מ, כזה:

זאת ועוד: הכתם הנ"ל צריך להראות לפחות על שתי אבנים²⁰⁰.
ועוד קיבלו חז"ל, שבית הצבוע בצבע לבן אינו מטמא בנגעים, אלא רק הצבוע בשאר גווניו²⁰¹ (וזה ההיפך מצרעת בגד צמר ופשתן, ששם רק בגד לבן נטמא).
(לו) ולא יטמא כל אשר בבית: רש"י הביא דעת רבי מאיר במשנה, הסובר שהתורה חסה על ממון ישראל שיטמא ויפסד, ואם כן בפשטות לפי שיטה זו יש לפנות רק כלים שיכולים להיטמא. אולם הרמב"ם פסק כדברי רבי יהודה, שזוהי גזירת הכתוב וללא טעם. ולכן פסק הרמב"ם שחייבים לפנות מהבית כל מה שיש בו, ואפילו חבילי עצים וחבילי קנים, למרות שאינם מקבלים כלל טומאה²⁰².
(לז) נגעי בתים הם: כתם בצבע ירוק מאד או אדום מאד (כמראה ראשון שבדיני בגדים), שנראה שפל מהקיר²⁰³. ולשון "שקערוות" הוא נוטריקון: שוקע מראו מהקירות. ולכן יתכן מראה שכזה גם בקיר צבוע אדום או ירוק, אם יש כתם שנראה בגוון שפל יותר מצבע הקיר²⁰⁴.
בקירות הבית - צרעת יכולה להיות רק בקירות. כתם בתקרה או ברצפה - טהור²⁰⁵.
(לח) והסגיר: לעיל בפסוק יג, הבאנו מחלוקת רש"י²⁰⁶ הרמב"ם והרא"ש כיצד מתבצע ההסגר של נגעי אדם. רש"י והרמב"ם ישארו בשיטותיהם הקודמות גם לגבי נגעי בתים: לרש"י יש לנעול את הבית המוסגר, ולרמב"ם ההסגר באמירה בלבד. אולם הרא"ש בנגעי בתים מודה לרש"י שצריך לנעול את הבית²⁰⁷.

197 ר"מ יא,ו. ולדעת הרמב"ן יג, מז גם נגעי בגדים יחולו רק בארץ ישראל.

198 ב"ק פב: תו"כ ע"ז ר"מ יד,א

199 נגעים יב, ג תו"כ פ"ז ר"מ יד, א

200 נגעים יב, ג תו"כ פ"ח ר"מ יד, ז

201 נגעים יא, ג תו"כ פ"ב ר"מ יד, יג

202 נגעים יב, ה תו"כ פ"ד ר"מ יד, ד. וראה בכ"מ שתמה מדוע פסק הרמב"ם שלא כר"ש ור"מ. ותיירץ שאפשר ולדעת הר"ם גם ר"מ אינו חולק בדין עם ר"י (אלא שרק נתן טעם עקרוני לדין).

203 ר"מ יד, ג

204 מ"כ (ל)א

205 מ"כ (ל)ג

206 ולגבי שיטת רש"י בהסגר בתים עיין גם ברש"י חולין יב, וכן רש"י ור"ן נדרים נו:

207 בפירוש הרא"ש לנדרים נו: ד"ה יכול ילך לביתו ויסגיר, כתב כרש"י: "על ידי חבל ארוך". הסגר בחבל לא יתכן אם נפרש את ההסגר לפי שיטת הרא"ש לעיל בהסגר נגעי אדם. ובמ"כ אות (לו) תמה, מנין שיש

בנגעי בתים, כמו בנגעי בגדים, צרעת מוחלטת לא תהיה לעולם בפעם הראשונה, אלא רק לאחר הסגר²⁰⁸.

(לט) פסוק זה עוסק במצב בו יש נגע+סימן טומאה (פשיון).

(מ) כאן למדנו שבנגעי בתים, גם אם יש סימן טומאה+פשיון, עדיין אין הצרעת חלוטה. ויש שלב נוסף בו בודקים האם הנגע חוזר לאחר קילופו מהבית²⁰⁹.

מהמילים "את האבנים אשר בהם הנגע" למדו חז"ל שהנגע צריך להיראות לפחות על שני אבנים²¹⁰ (כפי שהוסבר לעיל פסוק ל"ה).

(מא) יקציע: לאחר שעקר את האבנים שבהם התגלה הנגע, נוצר חור בקיר. ההקצעה היא שיוסיף לקטוע ולקלף קצת גם מהאבנים שנותרו בקצוות, מסביב לחור שנוצר (וזה בדומה למה שלמדנו בפסוק נ"ד בצרעת בגדים, ששם מכבס ביחד עם הנגע מעט מן הבגד שסביבו).

(מב) וטח את הבית: פעולת הטיחה מוזכרת בלשון יחיד ("וטח" ולא "וטחו"). לעומת זאת, פעולות קודמות (החל מפסוק מ') נאמרו בלשון רבים: "וחילצו", "והשליכו", "ושפכו", "הקצו", "ולקחו". מכאן למדו חז"ל שאם הנגע נראה בכותל שבין שתי דירות, הרי שהדייר מהעבר השני של הקיר צריך לסייע לשכנו בחילוץ האבנים. "מכאן אמרו: אוי לרשע ואוי לשכנו. שניהם חולצין, שניהן קוצעין, שניהם מביאים את האבנים. אבל הוא (זה שהנגע נראה בבית שלו) לבדו מביא את העפר, שנאמר: ועפר אחר יקח וטח את הבית. אין חברו מטפל עימו בטיחה"²¹¹.

(מג) קיבלו חז"ל שמדובר כאן לאחר תום שבוע של הסגר שני. ואם כן זהו סדר המעשים המתואר בפסוקים אלו: נגע נתגלה בבית, והוסגר שבוע אחד. לאחר תום ההסגר הראשון נמצא שהנגע פשה, ולכן חילצו את האבנים המנוגעות והבית הוסגר פעם שנייה. לאחר תום שבוע של הסגר שני נמצא שהנגע חזר. במצב שכזה הבית טמא מוחלט, ויש לנתוץ כל הבית כמפורט בפסוק מ"²¹².

(מד) אם נלך לפי פשוטו, היינו: שפסוק זה ממשיך לעסוק באותו מקרה המתואר בפסוק הקודם, פסוק זה מחדש את ההלכה הבאה: נגע שחזר לאחר חילוץ האבנים, טמא רק בתנאי שהוא גם פשה (היינו: הנגע נהיה גדול יותר מכמות שהיה לפני החילוץ). אבל חז"ל קיבלו שהדין אינו כך. כך קיבלנו בתורה שבעל פה (ולמדוהו בגזירה שווה): "החוזר בבתים - כשני גריסים". ולפי זה, אם הנגע החוזר הוא בגודל שני גריסים - הבית נטמא וצריך נתיצה, וכך יהיה הדין בין אם

לחלק בין הסגר בתים להסגר אדם. שאלתי את הגר"א נבצל אם יש לו יישוב לכך. והשיב לי, שמאחר ובבתים יש דין מיוחד של פינוי הבית כדי שלא יטמא, הרי שמשם למד הרא"ש שבהסגר בתים יש ענין לנעול את הבית כדי שלא יכנס אדם לשם ויטמא, עכ"ד. ועוד יתכן לתרץ, שבנגעי אדם הרא"ש דייק מכך שכתוב "והסגיר הנגע" ולא "והסגיר האדם הנגוע". ודייק זה אינו שייך בנגעי בתים שבו נאמר "והסגיר את הבית".

208. ר"מ טו, ב

209. נגעים יב, ו ר"מ טו, כא

210. נגעים יבג, ר"מ יד, ז

211. נגעים יבו, תו"כ צ"ג וכן ק"ב ר"מ טו, ד

212. נגעים יב, ז ר"מ טו, ב

הנגע שחזר קטן ממה שהיה לפני החילוץ או גדול יותר²¹³. ועל מנת שהפסוק לא יסתור קבלת חז"ל, רש"י פירש בשם חז"ל²¹⁴, ש"אין כאן מקומו של מקרא זה". וכוונתו לומר שפסוק מ"ד אינו ממשיך לעסוק במקרה שנזכר בפסוק הקודם, אלא במקרה אחר. [והדין של הבית הנזכר בפסוק הקודם הוא נתיצה, וכפי שיבואר בפסוק מ"ה, שהוא המשכו של המקרה המתואר בפסוקים לעיל].

ומה אם כן לשיטת רש"י המקרה עליו מדבר פסוק מ"ד? במקרה בו נראה נגע בבית, והבית הוסגר פעם ראשונה. לאחר תום הסגר ראשון הנגע עמד בעיניו (ולא כמו המקרה המתואר בפסוק ל"ט בו הנגע פשה לאחר תום הסגר ראשון). במצב כזה קיבלו חז"ל שהדין הוא אמנם להסגיר את הבית פעם שניה²¹⁵, אולם מאחר ולא פשה, אין צורך לחלץ את האבנים המנוגעות (ומסגיר את הבית כמו שהוא). לאחר תום ההסגר השני נמצא שהנגע כעת פשה. זהו המקרה בו עוסק פסוק מ"ד, ועליו נאמר שאם הנגע פשה אז "צרעת ממארת היא בבית טמא הוא". ומה כעת דינו של בית זה? למדו חז"ל שבמקרה כזה עדיין אין נותצין את הבית, אלא מחלצין האבנים המנוגעות ומסגירים הסגר שלישי. ולמדנו איפוא דין מיוחד שקיים רק בצרעת בתים: יתכנו בהם שלושה הסגרים²¹⁶ (כפועל מדובר על 19 יום. שכן היום השביעי נחשב הן כיום אחרון להסגר ראשון, והן כיום ראשון לתחילת הסגר שני. כמו כן גם היום השלושה עשר: נחשב הן לסוף הסגר שני, והן לתחילת הסגר שלישי). ולתשומת הלב שהסגר שלישי זה אינו נזכר כלל בפשט הפסוקים, ומקורו רק במסורת התורה שבעל פה.

ממשיך רש"י ודן, מה יהיה הדין אם יארע המקרה הבא: נראה נגע בבית, והבית הוסגר פעם ראשונה. לאחר תום הסגר ראשון הנגע עמד בעיניו (ולא כמו המקרה המתואר בפסוק מ"ג בו הנגע פשה לאחר תום הסגר ראשון). בהתאם להלכה הבית הוסגר בשנית ללא חילוץ האבנים. לאחר תום ההסגר השני נמצא שהנגע גם כעת לא פשה (ולא כמו המקרה בו עוסק פסוק מ"ד בו פשה הנגע לאחר הסגר שני). מה יהיה הדין כעת? עונה רש"י שעל מקרה זה מדבר פסוק מ"ח, כפי שנבאר לקמן.

צרעת ממארת: מכאן למדו חז"ל שבית שנטמא בצרעת מוחלטת, הוא מטמא אפילו את מי שנוגע בו מאחוריו²¹⁷ (לעומת זה, בית שנמצא בשלב ההסגר, מטמא רק את הנוגע בצדו הפנימי. וזאת מלבד מקום הנגע עצמו, ששם בלבד מטמא גם בצד החיצון).

213. נגעים יב, תו"כ ק"ג ר"מ טו,ב.

214. תו"כ ק"ה

215. נגעים יג, א ר"מ טו,ב.

216. נגעים יג, א ר"מ טו,ב.

217. נגעים יג, ד ר"מ טז,ב. וזו גם דרשת חז"ל כאן בתו"כ ק"ו. ולכאורה צ"ע, שהרי לפי מה שרש"י כתב בפסוק מ"ד בשם התו"כ ש"אין כאן מקומו", א"כ פסוק מ"ד אינו עוסק בבית שהוא טמא מוחלט אלא בבית שהוא מוסגר. ואולי י"ל שלכך הועיל מה שפסוק זה נכתב שלא במקומו, כדי שנלמד ממנו בכל זאת גם דינים של בית מוחלט.

מה) את אבניו ואת עציו ואת כל עפר: מכאן למדו חז"ל שאין הבית מטמא בנגעים עד שיהיו בכל קירותיו גם אבנים, גם עצים וגם עפר²¹⁸.

מז) והשכב בבית... והאוכל בבית...: קיבלו חז"ל שכל מי שנכנס לבית המנוגע טמא, ואין שום הבדל בין מי שבא אל הבית, אכל או שכב בו. אולם בחומרת הטומאה יש חילוק התלוי בשאלה: כמה זמן שהה האדם בבית המנוגע. אם האדם בא אל הבית ויצא מיד - אמנם האדם שנכנס נטמא, אבל הבגדים שהוא לבוש בהם לא נטמאו. ואם האדם לא יצא מיד, אלא שהה בבית המנוגע כדי אכילת פרס [שהוא לשיטת רש"י כשיעור ארבע ביצים, ולרמב"ם כשלוש ביצים, פת חיטין בלפתן²¹⁹] בהסבה, גם הבגדים שהוא לבוש נטמאו. ולצורך הלכה זו של "שהייה כדי שיעור אכילה" נאמר בתורה "והאוכל בבית"²²⁰. ועל מנת שנדע שמדובר בזמן של אכילה, ודוקא בהסבה, נאמר "האוכל בבית" ו"השוכב בבית".

מח) לפי פשוטו של פסוק זה, נגע שחזר לאחר חילוץ האבנים, טמא רק בתנאי שהוא גם פשה (היינו: נהיה גדול יותר מכמות שהיה לפני החילוץ). ואם חזר אבל מבלי שפשה, לכאורה אומר לנו פסוק מ"ח שהבית טהור.

אבל גם כאן קיבלו חז"ל שהדין אינו כך, כמו שכתבנו לעיל בתחילת פסוק מ"ד²²¹. ולכן כתב רש"י שקיבלו חז"ל, שגם פסוק זה אינו מתפרש כפשוטו, והוא אינו ממשיך לעסוק במקרה שנזכר בפסוקים הקודמים. אלא פסוק זה עוסק במקרה שהזכיר רש"י בסוף פסוק מד לעיל: נראה נגע בבית והוסגר. לאחר הסגר ראשון הנגע עמד בעיניו (ולא כמו המקרה המתואר בפסוק ל"ט בו הנגע פשה לאחר תום הסגר ראשון). בהתאם להלכה הבית הוסגר בשנית ללא חילוץ האבנים. לאחר ההסגר השני נמצא שהנגע גם כעת לא פשה (ולא כמו המקרה בו עוסק פסוק מ"ד, בו פשה הנגע לאחר הסגר שני). מה יהיה הדין כעת? עונה רש"י שעל מקרה זה מדבר הפסוק שלנו.

וקיבלו חז"ל שבמקרה זה הדין יהיה אותו הדין בדיוק כמו ההלכה במקרה שבפסוק מ"ד: יחלצו האבנים המנוגעות ויסגירו הסגר שלישי. אם לאחר הסגר שלישי חזר הנגע - נותץ הבית. לא חזר - מטהר הבית בציפורים²²².

ואם כן, פסוק זה מדבר על נגע שעמד במראהו בראשון ובשני. ועל מנת שנוכל לקרוא את הפסוק לפי קבלת חז"ל, יש לקרוא את הפסוק כאילו נוספו בו המילים שבסוגריים כדלקמן: 'ואם בא יבא הכהן [לאחר הסגר שני], וראה והנה לא פשה הנגע בבית, [מה יעשה? יחלץ את האבנים המנוגעות, יקצה ויטיח את הבית ויסגיר שבוע נוסף. ואם] אחרי היטוח את הבית [והנגע לא חזר שוב לאחר ההסגר השלישי, אז] וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע."

218 נגעים יב, תו"כ ק"ז ר"מ יד,ז

219 ראה בשו"ע או"ח סימן שס"ח סעיף ג'. אחרוני דורנו נחלקו בתרגום זמן זה למידות ימינו. הדעות נעות בין שתי דקות לתשע דקות.

220 נגעים יג, תו"כ ק"א ר"מ ז,ו-ז

221 נגעים יב,ז ר"מ ט,ב

222 נגעים יג,א ר"מ ט,ב

”ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר. כנגע נראה לי בבית“.

לא

טהור

כן

הסגר ראשון

לאחר שבוע הסגר ראשון

כהה, או התמעט
משני גריסים

קולף את הנגע
מהבית וטהור

עמד במראיתו

פשה

חולץ וקוצה וטח,
והסגר שני

לאחר שבוע הסגר שני

לא

כן

מטהר
בציפורים

צרעת מוחלטת
ונותץ הבית

כהה, או התמעט
משני גריסים

קולף את הנגע
מהבית ומטהר
בציפורים

עמד במראיתו או פשה

חולץ וקוצה וטח
והסגר שלישי

לאחר שבוע הסגר שלישי

לא

כן

מטהר בציפורים

צרעת מוחלטת
ונותץ הבית

נספח: תעלומת דיני צרעת בזמן הזה

כתב הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת יא, ו):

טהרת מצורע זו נוהגת בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית.

ומכאן עולה שדיני צרעת אינם תלויים בבית המקדש, וגם היום חייבים לנהוג אותם. יתר על כן: מלבד נגעי בתיים²²³, כל יתר הנגעים נוהגים אף בחו"ל. ולכאורה אין כל קושי לשמור דינים אלו גם היום. אם למשל בימינו לאדם יש בהרת עזה כשלג, ובה שער לבן. האם יש לנו היום מניעה לאבחן זאת כצרעת מוחלטת? קל וחומר שאין כל קושי לאבחן בימינו נתקים (צרעת ראש וזקן), שהרי שם מדובר בנשירת שיער, ולא במראה בגוון מסוים. ולכאורה כך הדין גם בימינו: אם אדם שכזה לא הלך להראות נגעו לכהן, הרי שהוא ביטל מצות עשה. ולתוספת הפליאה, אף בשולחן ערוך (שעוסק רק בהלכות הנוהגות היום) הביא דינים הנוגעים לצרעת²²⁴, אך מאידך לא עסק ספציפית בהלכות הצרעת עצמה! ובמראה כהן (אות לט) כתב בעל ה'תפארת ישראל', שהוא שאל את הגאון רבי עקיבא איגר מדוע לא נוהגים היום בדיני צרעת:

ומימי תמהתי, למה אין נוהגין כן בזה הזמן?

וזכרתי ימים מקדם, שבילדותי הצעתי תמיהתי זאת לפני הגאון הגדול מ"ה עקיבא זצוק"ל. והשיבני, שגם הוא תמה על דבר זה, ושאינו לו תירוץ מתקבל על הדעת.

קולמוסים רבים נשתברו לתרץ קושיה זו, ואכמ"ל. לאחר העיון נראה שהחידה שרבי עקיבא איגר הותיר בלתי פתורה, חזקה יותר מכל התירוצים שנאמרו לה. ומסתבר שלא בכדי הבין הגרעק"א שאין לשאלה זו תירוץ מתקבל על הדעת²²⁵.

אולם למרות התעלומה המסתורית, צריך לדעת לשלל הדעות יש הלכה בדיני

223 ולדעת הרמב"ן יג, מז גם נגעי בגדים. ולכאורה צ"ע מתו"כ קפ"א.

224 בשו"ע או"ח לח"ג פסק שמצורע אסור להניח תפילין. ביו"ד רס"ו, א פסק שצריך למול גם אם בכך קוצץ בהרת.

225 המ"כ עצמו כתב לתרץ שאין לנו כהן מיוחס. כדבריו כתב גם הרדב"ז (הלכות תרומות ז, ט), והתורה תמימה (פרשת מצורע יד, ג). ולכאורה כך נראה גם מהר"מ תרומות ז, ט. אולם נראה שהגרעק"א מיאן בהסבר זה, שהרי יש לנו גם היום כהני חזקה, וסוקלין ושורפיין על החזקות. וכידוע שהגאון הרב צבי קלישר זצ"ל ניהל משא ומתן ארוך עם הגרעק"א בשאלת כשרות כהני חזקה להקרב קורבנות בזמן הזה (ראה דרישת ציון מאמר ג' חלק ב', ובתשובות חת"ס יו"ד סימן רל"ו), מסקנת הדברים שם שאין הכרח דוקא בכהן מיוחס, ולפחות קורבן פסח ניתן להקריב בזמן הזה. ועולה אם כן שכהני חזקה כשרים גם בזמן הזה להקרב קורבנות, וממילא יוכלו גם לראות הנגעים (למרות שניתן לחלק שלגבי עבודה גם חלל כשר בדיעבד). ויש שכתבו לתרץ שהיום אין אנו בקיאים במראה סיד ההיכל, וממילא לא ניתן לאבחן גם יתר המראות לפי הר"מ א, ג, וכן ט, ג. ויש גם על כך מה להשיב. ועין גם בספר החינוך מצוה קע"ג, ובשו"ת שאילת יעב"ץ חלק א' סימן קל"ח, ובחזו"א סוף נגעים שכתב בפשיטת שראיית נגעים נוהגת גם בזמן הזה, ואכמ"ל.

צרעת שיש לשומרה גם בזמן הזה. בפרשת כי תצא (דברים כד, ח) נאמר:

"הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעַת הַצִּרְעָתָה לְשֹׁמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת".

ופסק הרמב"ם (י, א)²²⁶:

התולש סימני טומאה...או הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מן הבגד או מן הבית...הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות...שלא יתלוש או שיקוצץ...וכן המגלח את הנתק לוקה, שנאמר 'ואת הנתק לא יגלח'.

ועל כן חשוב לדעת, שהלכה למעשה גם היום: מי שגילה בבשרו כתם בהיר, או שמצא נשירת שערות בראש ובזקן, או שראה כתם ירוק/אדום בבגד או בבית (הכל לפי כל אחת מהדעות שפירטנו לעיל), אסור לו גם היום באיסור לא תעשה לקצוץ את הכתם, או את סימן הטומאה (שיער לבן/צהוב/מחיה). ויתכן שבמקרים מסוימים יהיה אסור לו לגלח שערותיו (אם מדובר בשער סביב הנתק לפי השיטות השונות).

לסיום, עוד הערה לתשומת הלב. הדבר אולי נדמה בתחילה כפרדוקסלי. אולם כשנתבונן בדבר נגלה, כי עלינו לצפות ואף לייחל לימים בהם נחזור לנהוג בכל דיני הצרעת. בסוטה מז. שנינו: "משרבו המנאפים בטלו המים המרים". כנראה שדבר דומה אירע גם בנושא הצרעת. הנגעים הם סימן להשגחת ה' עלינו באופן מיוחד ונפלא. מי שחטא ופגם וקלקל בנפשו, היה רואה את התוצאה הרעה שגרם לנשמתו - גם בפגם בגופו. זאת במתנה משמיים, שנועדה להיות סימן ואיתות מיוחד. מתוך כך האדם מכיר בחטאו, ויודע לשפר ולתקן עצמו.

דברים נפלאים כתב רבי יהודה הלוי (ספר הכוזרי מאמר שני, סב)²²⁷. מלך כוזר מבקש שם מהחבר "דברים מספיקים ומקרבים לשכל" בהסבר ענין צרעת הבגד והבית. וזוהי התשובה שנתן ריה"ל בפי החבר:

"השכינה היתה בישראל בסדרגת הרוח בגוף האדם, טועילה אותם החיות האלוקית, ונותנת להם זיו והדר בגופותם ובתכונותם ובמשכניהם. ובעת שמתרחקת מהם - מסתכלת עצתם, ויתבערו גופיהם, וישתנה יפיהם. וכשהיא מתרחקת מהיחידים, נראה על האיש שהוא סימן התרחק אור השכינה מסוגו..."

השפת אמת (שנת תרנ"ח) הביא בשם ספר יצירה והזהר הק':

"אין בעולם למעלה מענג, ואין למטה מנגע. ואמר שם, בבטול עונג שבת מתהפך"

226. עפ"י נגעים ז, ד.

227. ראה גם ברמב"ן שהבאנו בפתחה לצרעת בגדים

הענג לנגע. וכמו כן נאמר, כי צרעת היפוך עצרת. כי ביו"ט כתוב עצרת, כנופיא, היפוך הפירוד (שהצרוע נידון בו, ככתוב 'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו'). וזה היה הכח של בני ישראל בעליות רגלים, 'מה יפו פעמיך בנעלים'. כי היו מעצרים (בהיפוך מצרעת) השפע הבא בג' רגלים...".

"נודה לך ה' אלוקיננו...ועל תורתך שלימדתנו ועל חוקיך שהודעתנו".

מילון מונחים (ליד כל מושג מצוין הפסוק הראשון בו מופיע המושג):

בהק: יג, לח. מראה לבן טהור, שגוון לבנינותו פחות מקרום ביצה.
בהרת: יג, ב. מראה לבן בגוון השלג, שנחשב בעור הבשר כנגע צרעת.
גבחת: יג, מב. החלק הקדמי של מקום השיער שבראש, מראש הקודקוד ועד למצח.

מחייה: יג, ג. בשר חי ובריא שנראה באמצע הנגע.
מכווה: יג, כד. מקום בעור שנפצע מחמת דבר לוחט, וטרם נרפא לגמרי.
מספחת: יג, ו. כתם בעור האדם שנחשב מצד הגוון כצרעת, אבל כעת הוא טהור לאחר שעברה עליו כל תקופת ההסגר ולא התווסף לו סימן טומאה.
נגע: יג, ב. כתם בגוון המטמא.

נתק: יג, ל. שם הנגע שבמקום השיער (ראש וזקן).
ספחת: יג, ב. כינוי לשני מראות הנספחים (תולדה) למראות האב שבעור הבשר, ומטמאים כמותם: כסיד ההיכל וכקרום ביצה.
פתוך: מראה מעורב מגוון לבן ואדום. נזכר בתורה בפסוק יג, ט.
קרחת: יג, מ. החלק האחורי של מקום השיער שבראש, מראש הקודקוד ועד לעורף.

שאת: יג, מב. מראה לבן בגוון הצמר הלבן, שנחשב בעור הבשר כמראה צרעת.
שחין: יג, יח. עור שנפצע בדבר שאינו מחמת אש, וטרם נרפא לגמרי.

סוג הצרעת	מספר השבועות המקסימלי	סימני הטומאה	צבע המראה המטמא	הלכות מיוחדות
עור בשר	2	שער לבן, מחיה, פשיון.	שמונה מראות	
שחין ומכוה	1	שער לבן, פשיון.	שמונה מראות	
קרחת וגבחת	2	פשיון, מחיה.	שמונה מראות	
ראש וזקן	2	שער צהוב, פשיון.	לשיטת הרמב"ם הניתוק (בשירה) הוא המטמא.	1. לפני הסגר שני צריך לגלח. 2. שער שחור מציל ומטהר את הנתק.
בגדים	2	פשיון	ירקרק או אדמדם.	1. לפני הסגר שני צריך לכבס. 2. יתכן שהנגע יהיה טמא מוחלט גם מבלי שיתווסף בו סימן טומאה. 3. לרמב"ם יש דין מיוחד אם התהפך מירקרק לאדמדם (או להיפך).
בתים	3	פשיון	ירקרק או אדמדם.	1. גודל מינימלי שני גריסים. 2. אם הנגע פשה, צריך לחלץ לקצות ולהטיח. 2. יתכן שהנגע יהיה טמא מוחלט גם מבלי שיתווסף בו סימן טומאה.